

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
„SFÂNTUL DUMITRU STĂNILOAE”
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
DOMENIUL: TEOLOGIE LITURGICĂ

PELERINAJUL LA MOAȘTELE SFINTEI CUVIOASE PARASCHEVA – EVENIMENT LITURGIC, PASTORAL-MISIONAR ȘI CULTURAL-ISTORIC

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Coordonator științific:
Prof. Univ. Dr. Pr. Viorel Sava

Doctorand:
Diac. Ștefan-Iulian Apopei

Iași, 2026

Cuprins:

I. Introducere	3
1. Stadiul cercetării	3
1.1. Hagiografia Sfintei Cuvioase Parascheva: cercetări textuale și ediții.....	3
1.2. Studiile liturgice și cercetarea slujbelor moldave ale Cuvioasei	3
1.3. Cercetările despre pelerinaj în spațiul românesc și internațional.....	4
2. Actualitatea temei	5
3. Delimitarea tezei.....	5
4. Justificarea alegerii temei.....	6
5. Precizări terminologice și definirea conceptelor-cheie.....	7
6. Scopul, obiectivele și ipotezele cercetării	8
6.1. Scopul general al cercetării.....	8
6.2. Obiectivele și ipotezele cercetării	8
7. Metodologia de cercetare	9
8. Originalitatea și contribuțiile cercetării	11
9. Structura tezei.....	14
II. Concluzii	15
1. Concluzii privind natura, originile și dinamica fenomenului pelerinajului- Capitolul I	15
2. Concluzii privind viața Sfintei Cuvioase Parascheva și contextul aducerii sfintelor moaște la Iași- Capitolul al II-lea	16
3. Concluzii privind pătrunderea, asumarea și dezvoltarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova (sec. XV–XVI)- Capitolul al III-lea.....	17
4. Concluzii privind cristalizarea pelerinajului la sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași (1641-2025)- Capitolul al IV-lea	18
5. Concluziile generale ale cercetării.....	19
III. Cuprinsul tezei de doctorat în extenso	22
IV. Bibliografie	27

I. Introducere

1. Stadiul cercetării

Cercetarea privind cultul și pelerinajul Sfintei Cuvioase Parascheva se caracterizează, în spațiul românesc, printr-o evoluție fragmentară și prin absența unei sinteze istorice coerente. Deși există numeroase contribuții parțiale, în special de natură hagiografică, liturgică sau devoțională, nu a fost realizată, până în prezent, o analiză integrată care să lege filiera textuală a cultului de dezvoltarea lui istorică în Moldova și, mai ales, de dinamica pelerinajului de la Iași. În continuare prezentăm principalele direcții ale cercetărilor existente.

1.1. Hagiografia Sfintei Cuvioase Parascheva: cercetări textuale și ediții

Studiul academic al vieții Sfintei Cuvioase Parascheva a cunoscut un avans semnificativ prin lucrările dedicate tradiției bizantine și slave. Contribuția cea mai importantă pentru filiera bizantină este monografia Evelinei Mineva (*The Byzantine Hagiographic and Hymnographic Texts on St Parasceve of Epibatae*, Sofia, 2017), care editează și explică versiunea cea mai veche a *Vieții*, textul atribuit diaconului Vasilikos, transmis în manuscrisele *Camaldoli 1214* și *Gothoburgensis 4*. Mineva demonstrează că această *Viață* reprezintă un moment intermediar între hagiografia populară și modelul metafrastic înalt, oferind astfel cheia pentru înțelegerea primelor forme ale cultului. Pentru filiera sud-dunăreană, studiile Elkei Bakalova au demonstrat versiunea prologală versificată și impactul ei în iconografia medievală (*Byzantino-Bulgarica*, 1978), deschizând perspective asupra circulației textului în spațiul balcanic. În contextul românesc, Emil Dragnev a utilizat această tradiție pentru a oferi o hermeneutică iconografică a picturii moldave din secolul al XVI-lea (*Sursele iconografiei Vieții Sf. Cuv. Parascheva în Moldova*, 2023), dar fără a integra o analiză liturgică sau culturală. Numeroase ediții ale *Vieții Sfintei*, în special ale versiunilor lui Eftimie de Târnovo (trad. G. Ciocoi, 2014) sau ale lui Matei al Mirelor (trad. Laura Enache, 2012), sunt accesibile publicului larg, dar nu aduc contribuții relevante pentru teologia contemporană. Lucrările devoționale (Melchisedec Ștefănescu, Milan Șesan, Porcescu, Cotoșman, Ioanichie Bălan, L.S. Desartovici, Pr. Constantin Necula) sunt valoroase pastoral și istoric, dar insuficiente academic, întrucât recurg la compilații selective și nu discută transmiterea manuscrisă sau aspecte istorice ale cultului. Cea mai amplă sinteză românească dedicată cultului este lucrarea Episcopului Ioachim Giosanu (*Cultul Sfintei Parascheva în Ortodoxie*, 2013), astăzi Arhiepiscop al Romanului. În mod semnificativ, filiera moldavă veche, Vasilikos → Prolog → Mineiele locale, nu este identificată ca structură genetică a slujbelor.

Se poate afirma, deci, că nu există niciun studiu academic sistematic asupra formării și evoluției tradiției hagiografice moldave, aspect esențial pentru tema de față.

1.2. Studiile liturgice și cercetarea slujbelor moldave ale Cuvioasei

Domeniul cel mai puțin explorat în literatura de specialitate este cel al slujbelor dedicate Sfintei Parascheva în manuscrisele moldave din secolele XV-XVI. Cele trei corpusuri majore, Mineiele de la Neamț, Putna și Dragomirna, nu au beneficiat de o analiză sistematică fie în plan istoric, fie din perspectiva relației lor cu filiera hagiografică originară. În bibliografia românească nu există nicio ediție critică a slujbei

Cuvioasei din Moldova secolului al XV-lea; nicio cercetare asupra preluării textelor din Vasilikos în slujbele moldave; nici o indentificare a primei slujbe românești dedicate Cuvioasei; nici o analiză comparată între paraclisul moldav vechi de la Dragomirna și paraclisul realizat de Meletie Sirigul, după 1641. Această zonă, ignorată până în prezent, reprezintă unul dintre golurile majore pe care cercetarea de față îl acoperă în mod direct, prin analiza manuscriselor, corelarea conținutului și reconstituirea filierei liturgice.

1.3. Cercetările despre pelerinaj în spațiul românesc și internațional

Comparativ cu studiile dedicate hagiografiei, cercetarea fenomenului pelerinajului ortodox din România se află într-un stadiu incipient. La nivel academic, doar două teze doctorale abordează pelerinajele specifice: cea dedicată „Țării Maramureșului” (Mirela-Ramona Istovan, 2021) și cea despre pelerinajul de la Mănăstirea Nicula (Protos. Atanasie Mercaș, 2019). Ambele teze au fost coordonate de Arhim. Teofil Tia, Decanul Facultății de Teologie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, și au ajuns la rezultate de excepție. Cele două lucrări oferă perspective antropologice și pastorale valoroase, dar nu tratează filiera hagiografică sau istoria cultului.

În plan sociologic, lucrarea lui Mirel Bănică (*Nevoia de miracol*, 2014)¹ constituie cea mai serioasă analiză a pelerinajelor românești contemporane, dar se limitează la observații etnografice generale și nu abordează dezvoltarea istorică a pelerinajului de la Iași.

La nivel internațional, literatura asupra pelerinajului este vastă, dar aceste perspective nu au fost aplicate pelerinajului de la Sfânta Parascheva. Lipsește complet o cercetare care să integreze arheologia textelor, istoria cultului și antropologia pelerinajului. Cei mai importanți cercetători în domeniu sunt: Victor Turner și Edith Turner², John Eade și Michael Sallnow³, Simon Coleman⁴, Peter Brown⁵, etc.

Informațiile despre pelerinajul de la Iași, înainte de anul 1900, sunt dispersate în surse narative precum *Călători străini despre Țările Române*⁶, unde pelerinajul este menționat rar, fragmentar și fără analiză interpretativă. Astfel, putem afirma că nu există nici o lucrare dedicată pelerinajului de la Iași, în mod academic, fie istoric, fie liturgic, fie cultural, cu toate că acesta este cel mai amplu pelerinaj ortodox din sud-estul Europei.

În consecință, prezenta teză se înscrie într-un spațiu de cercetare insuficient explorat, oferind atât o reconstrucție istorică a cultului, cât și o analiză documentară și

¹ Mirel Bănică, *Nevoia de miracol. O etnografie a pelerinajului la Sfânta Parascheva*, Polirom, Iași, 2014.

² Victor Turner, Edith Turner, *Image and Pilgrimage in Christian Culture*, Columbia University Press, 1978.

³ John Eade, Michael J. Sallnow (eds.), *Contest of the Sacred: The Anthropology of Christian Pilgrimage*, Urbana, University of Illinois Press, 1991.

⁴ Simon Coleman, John Eade, *Reframing Pilgrimage: Cultures in Motion*, Routledge, 2004.

⁵ Peter Brown, *The Cult of the Saints: Its Rise and Function in Latin Christianity*, University of Chicago Press, Chicago, 1981.

⁶ *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, ed. îngrijită de Maria Holban (red.), M. M. Alexandru-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura Științifică, București, 1973; *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976; *Călători străini despre Țările Române*, vol. X, partea a II-a, Editura Academiei Române, București, 2001.

fenomenologică a pelerinajului, într-o perspectivă unitară, fundamentată pe surse primare.

2. Actualitatea temei

Actualitatea temei este determinată de transformările profunde pe care pelerinajul la sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva le cunoaște în România contemporană. În ultimele decenii, evenimentul de la Iași a devenit cel mai amplu pelerinaj ortodox din sud-estul Europei, atrăgând anual sute de mii de credincioși din toate regiunile țării, precum și din toată lumea ortodoxă. Această extindere a pelerinajului reprezintă un fenomen unic în spațiul ortodox și impune, prin amploarea sa, o evaluare academică riguroasă. Cele două războaie mondiale și pandemia de Covid-19 au accentuat relevanța temei, prin modificările fără precedent în organizarea și percepția pelerinajului. Restricțiile, reorganizarea fluxurilor de pelerini, mutarea sfintelor moaște din Moldova și prin Moldova, adaptările liturgice și tensiunile sociale generate au transformat modul în care acest eveniment este trăit, înțeles și administrat. Aceste perioade reprezintă două repere majore, care necesită documentare științifică pentru a putea fi integrate corect în evoluția generală a fenomenului.

Actualitatea temei este întărită și de vizibilitatea mediatică fără precedent a pelerinajului. Transmisiunile live, relatările presei, prezența pe platformele digitale și dezbaterile publice au conferit pelerinajului o dimensiune simbolică internațională, depășind nivelul local sau regional. Această expunere a generat noi percepții, interpretări și tensiuni culturale, care trebuie analizate într-un cadru academic, pentru a distinge între realitatea eclezială și reprezentarea publică a fenomenului.

Așadar, actualitatea temei este justificată de caracterul dinamic al pelerinajului contemporan, aflat într-o continuă transformare și expansiune. Studiul de față se constituie într-o bornă necesară pentru înțelegerea istorică a unui fenomen în desfășurare, documentând modul în care pelerinajul la Sfânta Cuvioasă Parascheva se prezintă în anul 2025 și oferind totodată un reper solid pentru cercetările viitoare.

3. Delimitarea tezei

Tema acestei teze este delimitată strict la stadiul pelerinajului la sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva, înțeles ca eveniment liturgic, pastoral-misionar și cultural-istoric, în cadrul geografic și eclezial al Moldovei. Cercetarea acoperă întreaga perioadă de existență a Mitropoliei Moldovei, de la înființarea sa în anul 1401 până în anul 2025, cu referințe punctuale la Țara Românească doar în măsura în care acestea sunt necesare pentru identificarea sursei de origine a cultului în spațiul moldav. Nu este urmărit cultul Sfintei la nivel panortodox sau în întreg spațiul balcanic, ci exclusiv traseul moldav al dezvoltării sale.

Delimitarea corpusului de surse primare include două categorii distincte:

- a. Surse hagiografice, reprezentate de Viața Sfintei Parascheva atribuită diaconului Vasilikos, constituind cea mai veche versiune a vieții, și de Prologul Versificat sud-dunărean, identificat ca izvor pentru intrarea cultului în Moldova.

- b. Surse liturgice, reprezentate de mineiele manuscrise sau copiate în spațiul moldav, precum cele de la Neamț, Dragomirna și Putna, care fixează expresiile concrete ale cultului în plan liturgic. Acestea constituie nucleul documentar al cercetării și sunt analizate exclusiv în raport cu evoluția pelerinajului din Moldova.

Nu fac parte din cercetarea de față analiza iconografiei, în sens tehnic, studiul comparat al slujbelor grecești sau slave, reconstituirea tradițiilor cultice din sudul Dunării ori investigarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în ansamblul Ortodoxiei. De asemenea, nu este vizată iconografia și nici dezvoltarea cultului în epoca modernă dincolo de limitele asumate ale tezei. Lucrarea urmărește doar evoluția internă a cultului, în raport direct cu pelerinajul în Moldova, fără extindere geografică sau tematică suplimentară, și trasează exclusiv firul istoric al acestui fenomen în limitele precis stabilite ale spațiului și timpului menționate.

4. Justificarea alegerii temei

Alegerea acestei teme se bazează pe constatarea unor lacune majore în cercetarea academică privind pelerinajul la sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva din Iași: un fenomen cu impact național, dar tratat aproape exclusiv la nivel popular, jurnalistic sau memorialistic, fără o analiză științifică proporțională cu dimensiunea sa liturgică, pastorală și cultural-istorică. În contrast cu situația din alte centre de pelerinaj românești, unde au fost realizate studii academice de referință (Mănăstirea Nicula și Maramureș), spațiul moldav nu beneficia până acum de o lucrare comprehensivă asupra acestui eveniment, în ciuda importanței sale evidente. Necesitatea unui studiu riguros, dedicat Iașului, derivă tocmai din această disproporție.

Tema a fost aleasă și datorită accesului direct la surse primare nevalorificate anterior, mineie manuscrise, un paraclis necunoscut de la Mănăstirea Dragomirna, corelări hagiografice neefectuate până acum (Vasilikos-Prologul Versificat-tradiția moldavă) precum și experienței nemijlocite a autorului în mediul eclezial, care a permis observarea fenomenului pelerinajului din interior. Această poziționare a făcut posibilă împletirea unei cercetări istorico-liturgice cu o înțelegere pastorală structurată a realităților actuale.

Actualitatea temei reprezintă un alt motiv decisiv: pelerinajul la Sfânta Cuvioasă Parascheva este un eveniment viu, în continuă evoluție, iar documentarea modului în care se desfășoară până în anul 2025 devine necesară pentru memoria eclezială a viitorului. Cercetarea oferă o bornă istorică fixă într-un proces deschis, surprinzând modul în care un fenomen vizibil, masiv și aparent spontan este, de fapt, expresia unei tradiții liturgice și a unui cult înrădăcinat în Moldova de peste șase secole. Această perspectivă justifică împletirea cercetării contemporane cu analiza originilor cultului, întrucât înțelegerea pelerinajului actual presupune cunoașterea genezei sale istorice.

Justificarea temei include și aportul de noutate pe care îl aduce:

- ✓ analiza și disecarea fenomenului pelerinajului la modul general;
- ✓ identificarea modului concret în care cultul Sfintei Cuvioase Parascheva a pătruns în Moldova prin Grigorie Țamblac;

- ✓ evidențierea rolului Mariei Voichița și al Elenei Brankovic în consolidarea cultului;
- ✓ demonstrarea filierei textuale dintre Viața lui Vasilikos, Prologul Versificat și mineiele moldave;
- ✓ descoperirea Paraclisului slavon de la Dragomirna;
- ✓ reconstituirea firului istoric al pelerinajului în Moldova;
- ✓ argumentarea faptului că dezvoltarea cultului este contemporană cu însăși recunoașterea Mitropoliei Moldovei de către Constantinopol în 1401.
- ✓ identificarea și analiza celor mai importante evenimente ce au favorizat dezvoltarea pelerinajului în secolul al XX-lea.
- ✓ Contribuțiile majore aduse de Mitropoliții Moldovei de după 1990 la dezvoltarea pelerinajului.

Aceste rezultate reprezintă contribuții originale, cu valoare documentară și interpretativă.

Astfel, tema a fost aleasă deoarece clarifică mai multe aspecte controversate sau confuze din istoriografia și tradiția recentă:

- situația sfintelor moaște ale Cuvioasei din Catedrala Arhiepiscopală din Roman și a celor de la Mănăstirea Vatoped;
- identificarea primului hram dedicat Sfintei în Moldova;
- delimitarea corectă a etapelor istorice ale cultului;

Prin valorificarea manuscriselor nepublicate și prin reafirmarea critică a faptelor existente, teza aduce un plus valoare de rigoare, stabilitate și lumină asupra unui fenomen esențial pentru spiritualitatea românească.

5. Precizări terminologice și definirea conceptelor-cheie

În cadrul acestei cercetări, câteva concepte fundamentale necesită delimitare terminologică, pentru a evita ambiguitățile generate de utilizarea lor variată în discursul teologic, istoric și în limbajul comun. Termenii sunt definiți strict în sensul în care sunt utilizați în această teză.

- ❖ *Pelerinaj*-prin acest termen se înțelege, în sens liturgic și eclezial, deplasarea credincioșilor către un loc considerat sfânt pentru a participa la rugăciune, a se închina unui sfânt sau pentru a primi binecuvântare. Termenul nu este folosit în accepțiunea turistică, culturală sau antropologică, ci exclusiv ca realitate religioasă integrată în viața Bisericii. În contextul moldav, pelerinajul la sfintele moaște reprezintă o manifestare concretă a credinței și un act liturgic extins.
- ❖ *Cult*-prin acest termen se desemnează totalitatea formelor liturgice, hagiografice și tradiționale prin care este cinstită Sfânta Cuvioasă Parascheva în Moldova. Termenul include atât slujbele (mineie, paraclise, acatiste), cât și formele neoficiale, dar constante, de evlavie populară. În această teză, cultul este analizat doar în raport cu spațiul moldav, fără referințe la dezvoltările sale din alte regiuni ortodoxe.
- ❖ *Sfinte moaște*-termenul este folosit în sensul său canonic tradițional, desemnând trupul sau fragmente din trupul unui sfânt, prin care se

transmite harul dumnezeiesc. Sensul popular sau metaforic al termenului nu este avut în vedere. În cercetare, acest termen, vizează doar sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva, raportate la traseul lor istoric, cinstirea credincioșilor și la impactul lor asupra cristalizării pelerinajului.

- ❖ *Eveniment liturgic*-prin acest termen se înțelege ansamblul slujbelor și actelor de cult care structurează pelerinajul: procesiuni, rugăciuni, participarea clerului și a credincioșilor.
- ❖ *Eveniment pastoral-misionar*-prin acest concept se definește dimensiunea de învățătură, cateheză și mărturisire publică a credinței, prin care pelerinajul devine mijloc de întărire spirituală personală și, totodată, cale de consolidare a parohiei.
- ❖ *Eveniment cultural-istoric*-din această perspectivă se desemnează rolul pelerinajului în istoria Moldovei, în formarea identității locale și în dinamica relațiilor sociale. Aceste trei cadre nu sunt paralele, ci complementare, și sunt utilizate în teză ca axe de analiză.
- ❖ *Hagiografie și surse hagiografice*-în sensul utilizat în cercetarea noastră, termenul desemnează textele scrise despre viața Sfintei Parascheva, cu accent pe versiunile bizantină și sud-dunăreană care au influențat direct tradiția moldavă. Termenul nu include prelucrările moderne, literaturile devoționale sau interpretările populare. În cercetare sunt considerate surse-izvor *Viața* atribuită lui Vasilikos și *Prologul Verificat*.

Prin aceste precizări, terminologia utilizată în lucrare este fixată într-o accepțiune coerentă, necesară pentru analiza istorică și teologică a pelerinajului la sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova.

6. Scopul, obiectivele și ipotezele cercetării

6.1. Scopul general al cercetării

Scopul acestei teze este reconstruirea evoluției cultului și al pelerinajului la sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova, de la rădăcinile sale medievale, în jurul anului 1401, până în actualitatea anului 2025, pe baza surselor hagiografice, liturgice și istorice conservate în spațiul românesc, și nu numai.

6.2. Obiectivele și ipotezele cercetării

Cultul Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova este contemporan cu recunoașterea oficială a Mitropoliei Moldovei (1401), fiind introdus în mod programatic încă din primele decenii ale constituirii instituționale a Bisericii locale. Grigorie Țamblac, Maria Voichița și Elena Brankovic au avut un rol definitoriu în înrădăcinarea, consolidarea și generalizarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova, cu mult timp înainte de aducerea sfintelor moaște la Iași, prin transmiterea unor texte, modele hagiografice și forme liturgice.

Slujbele moldave închinat Sfintei Cuvioase Parascheva derivă, în mod direct și verificabil, din filiera textuală a lui Vasilikos-Prologul Verificat-manuscrisele moldave, linie care explică atât coerența cultului moldav, cât și continuitatea sa istorică până în perioada contemporană. Anii care un influențat masiv dezvoltarea pelerinajului, prin evenimentele ce au avut loc în jurul hramului Cuvioasei reprezintă bornele fixe ale

pelerinajului în timp și spațiu ca punct referință în istoria Moldovei (1925, 1935-1938, 1944, 1947, 1955, 1996, 2014, 2020, 2025). Aceste obiective și ipoteze structurează întregul demers al cercetării, orientând analiza către o reconstituire critică, completă și coerentă a evoluției cultului și pelerinajului la Sfânta Cuvioasă Parascheva în spațiul moldav.

7. Metodologia de cercetare

Metodologia acestei cercetări îmbină instrumente istorice, filologice, liturgice și antropologice, într-un demers interdisciplinar necesar pentru analiza unui fenomen complex precum cultul și pelerinajul Sfintei Cuvioase Parascheva. Scopul metodologic fundamental a fost reconstruirea filierei hagiografice și liturgice care stă la baza cultului moldav și corelarea acestei structuri cu evoluția pelerinajului în perioada 1401-2025.

a. Metoda istorică

Demersul istoric a constituit fundamentul metodologic al întregii lucrări. Am aplicat metoda istorică în două planuri:

- ❖ Analiza istoriei cultului-prin utilizarea surselor primare (manuscrite, *Vieți*, Prolog, mineie) și a surselor narative secundare (cronici, „Călători străini despre Țările Române”, lucrări istorice moderne).
- ❖ Reconstruirea istoriei pelerinajului la Iași-pe baza documentelor oficiale, materialelor de presă, arhivelor mitropolitane, relatărilor de epocă și mărturiilor contemporane.

Metoda istorică a permis identificarea etapelor constitutive ale cultului: formarea tradiției hagiografice, dezvoltarea liturgică moldavă, consolidarea cultului după 1631 și transformările pelerinajului în epoca modernă și contemporană.

b. Metoda filologică și liturgică

Pentru analiza filierei textuale moldave (Vasilikos – Prolog – Mineiele moldave), cercetarea a utilizat instrumente filologice aplicate manuscriselor:

- Compararea textelor;
- Identificarea dependențelor structurale și tematice;
- Compararea versiunilor;
- Stabilirea tipului de traducere sau adaptare;
- Analiza vocabularului și a formulărilor innografice.

În plan liturgic, metoda a presupus:

- Compararea slujbelor moldave cu cele grecești și slave;
- Identificare elementelor originale sau adaptate;
- Analiza structurii innologice și a temelor teologice dominante.

Această metodologie a fost necesară pentru a demonstra continuitatea dintre izvor (scrierea lui Vasilikos)-Prologul Versificat și corpul liturgic moldav.

c. Metoda comparativă

Această metodă a fost utilizată în trei direcții principale:

- Compararea textelor hagiografice-Vasilikos, Prologul, versiunea lui Eftimie, versiunea lui Macarie, versiunea lui Matei și tradiția moldavă;
- Compararea slujbelor medievale-Neamț, Putna și Dragomirna, între ele și cu cele grecești și slavone;

- Compararea pelerinajelor-prin raportarea pelerinajului de la Iași la alte centre ortodoxe, precum Nicula sau Maramureș, respectiv la modele internaționale de referință, precum Ierusalim, Athos, Fatima sau Mecca, pentru a contura specificitatea fenomenului moldav.

Această metodă a permis distincția între elementele de continuitate pan-ortodoxă și caracteristicile strict locale ale cultului și pelerinajului.

d. Metoda hermeneutică

Această metodă a fost aplicată textelor hagiografice, slujbelor liturgice, relatărilor istorice și narațiunilor de pelerinaj. Prin interpretarea contextuală, am urmărit să evidențiez sensurile teologice, culturale și simbolice ale cultului, fără a transforma cercetarea într-o analiză strict dogmatică. Hermeneutica a permis integrarea sensului spiritual al textelor în înțelegerea fenomenului cultic și a motivațiilor pelerinajului.

e. Metoda analitică și metoda sintetică

Cele două metode au funcționat complementar: metoda analitică pentru disecarea textelor, extragerea informațiilor, analiza fragmentelor liturgice și a detaliilor istorice, iar metoda sintetică pentru reunirea informațiilor disparate într-un fir istoric coerent, formularea concluziilor și reconstituirea etapelor cultului. Ele au fost indispensabile în abordarea documentelor variate, precum manuscrise, ediții moderne, arhive, presă contemporană și mărturii.

f. Metoda inductivă și metoda deductivă

Cercetarea a oscilat între cele două metode, și anume, metoda inductivă care presupune construirea ansamblului pornind de la date particulare, precum manuscrise, documente, note, descrieri și mărturii, și metoda deductivă, care presupune testarea ipotezelor formulate pe baza atestărilor documentare.

g. Metoda teologică

Pentru înțelegerea dimensiunilor spirituale ale cultului și pelerinajului a fost aplicată metodologia teologică, necesară într-o cercetare cu obiect eclezial:

- Încadrarea cultului în tradiția patristică;
- Analiza temelor teologice recurente în imnografie (ascetism, mijlocire, sfințenie, cinstire, ocrotire, închinare);
- Evaluarea sensului spiritual al pelerinajului.

Această metodă nu substituie analiza istorică, ci o completează prin interpretarea sensului religios original al fenomenului.

h. Metoda documentară și cercetarea de teren

Pentru partea dedicată pelerinajului contemporan, cercetarea a utilizat documente de arhivă analizate în cadrul următoarelor instituții: Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Arhivele Naționale, Biblioteca Națională, Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Centrală Universitară București, Biblioteca Centrală Universitară Iași, Arhivele Județene Iași, Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Arhiva Mănăstirii Putna și Arhiva Mănăstirii Dragomirna.

Pe lângă documentele și manuscrisele din arhive s-au mai utilizat articole de presă locală și centrală, materiale din mass-media și new-media, observație directă și prezență participativă în cadrul pelerinajelor și a slujbelor și discuții cu organizatorii și

pelerinii. Aceste instrumente au permis delimitarea etapelor pelerinajului de la Iași și surprinderea modificărilor de dată recentă (organizatorice, sociale și pastorale).

i. Principiul interdisciplinarității

Cercetare a presupus o articulare între pastorală, misiune, istorie bisericească, liturgică, hagiografie, antropologie religioasă și sociologie culturală. Interdisciplinaritatea nu a diluat rigoarea, ci a permis înțelegerea complexă a unui fenomen care, prin natura sa, depășește granițele unei singure discipline.

j. Criterii de validare a cercetării

Pentru a evita deriva interpretativă, cercetarea s-a ghidat după următoarele criterii:

- Prioritatea surselor primare față de comentariile secundare;
- Verificarea tuturor afirmațiilor prin minim două surse independente;
- Evitarea extrapolării fără suport documentar;
- Distincție între tradiție, legendă, devoțiune populară și atestări istorice;
- Separarea percepției mediatice de realitatea eclezială.

Așadar, metodologia cercetării este una complexă, interdisciplinară și orientată atât spre analiza documentară, cât și către înțelegerea fenomenologică și istorică a cultului. Prin împletirea metodelor istorice, filologice, liturgice și hermeneutice cu observarea și analiza fenomenului contemporan, lucrarea urmărește să reconstituie, în mod științific, evoluția cultului și pelerinajului Sfintei Cuvioase Parascheva, integrând datele într-un model interpretativ, coerent și verificabil.

8. Originalitatea și contribuțiile cercetării

Originalitatea prezentei teze derivă din abordarea unitară și interdisciplinară a unui subiect care, deși central în viața religioasă românească, nu a beneficiat până în prezent de o analiză academică sistematică: formarea și evoluția cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova, precum și dezvoltarea pelerinajului de la Iași de la primele atestări până în anul 2025. Contribuțiile lucrării sunt distincte atât prin tipul de surse utilizate, cât și din perspectiva interpretativă adoptată.

a. Prima sinteză asupra cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova (1401-1641)

Cercetarea de față este prima lucrare academică prin intermediul căreia reconstituie coerent filiera hagiografică și liturgică a cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în spațiul moldav înainte de aducerea sfintelor moaște la Iași în 1641. Prin corelarea *Vieții* scrisă de Vasilikos, a Prologului Versificat și a manuscriselor moldave, lucrarea demonstrează următoarele:

- ⊖ cultul Sfintei Cuvioase Parascheva este sincron cu recunoașterea Mitropoliei Moldovei din 1401;
- ⊖ acesta este introdus gradual pe filieră sud-dunăreană;
- ⊖ cultul este consolidat prin intervenția directă a unor personalități precum Grigorie Țamblac, Maria Voichița și Elena Brankovic, vectori esențiali ai spiritualității moldave.

Această reconstrucție lipsea complet din literatura de specialitate.

b. Identificarea filierei textuale moldave: Vasilikos-Prolog-Minei

Lucrarea propune o contribuție majoră la filologia hagiografică prin identificarea și argumentarea unui lanț de transmitere textuală a cultului. Viața Sfintei Cuvioase Parascheva scrisă de Diaconul Vasilikos al Patriarhului Ecumenic Nicolae al IV-lea Muzelon, în secolul al XII-lea, reprezintă izvorul scrierilor hagiografice și cultice în privința Cuvioasei Parascheva. Conform cercetărilor, informațiile din acest text au fost traduse și adaptate contextului sud-dunărean în volumul Prologul Versificat, apărut în secolul al XIV-lea, care conține și viața Sfintei Cuvioase Parascheva, pe lângă cele ale altor sfinți. Acest prolog, cunoscut de Grigorie Țamblac, a fost adus în Moldova de către acesta și oferit Bisericii pentru cunoașterea Sfintei Cuvioase Parascheva. Textele Mineiilor din Moldova apărute în secolul al XV-lea sunt fidele Prologului, și în consecință, textului lui Vasilikos. Prima ediție, cea de la Neamț, a lui Gavril Uric, servește drept model și punct de referință pentru celelalte variante apărute la Putna (sau mai exact, pentru Putna) și Dragomirna. Această filieră explică pentru prima dată structura slujbelor, prezența temelor teologice specifice și particularitățile lingvistice și liturgice ale textelor moldave. Nici o lucrare anterioară nu a demonstrat această dependență, iar preluarea directă a elementelor din Vasilikos în slujbele moldave este o constatare originală și atestată istoric.

c. Clarificări istorice inedite: prima slujbă din arealul românesc, „prima viață a sfintei”, primul acatist și primul paraclis

Cercetarea reușește să identifice prima formă de slujbă dedicată Sfintei Cuvioase Parascheva din spațiul Ortodox (Mineiul lui Dragan) și prima slujbă din arealul românesc (Mineiele lui Gavril Uric, Mănăstirea Neamț); să stabilească cea mai veche filieră moldavă a *Vieții Sfintei*; să ofere date documentate privind primul acatist și primul paraclis în Moldova; să propună o cronologie critică a documentelor și să evidențieze prima slujbă a Sfintei în limba română (Filothei sin Agăi Jipei, 1713). Aceste elemente contribuie la clarificarea genealogiei cultului și pelerinajului în spațiul românesc.

d. Prima reconstrucție istorică a pelerinajului la Iași (1641-2025)

Lucrarea este prima sinteză academică asupra cristalizării pelerinajului la Sfânta Cuvioasă Parascheva, pe baza unui material documentar extras din *Călători străini despre Țările Române* (vol. I–VIII), presă, documente de arhivă, relatări oficiale, materiale media recente, observație directă și participare la pelerinaj. Pentru prima dată sunt documentate și analizate bornele istorice care au facilitat dezvoltarea pelerinajului prin complexitatea evenimentelor desfășurate în jurul hramului de la Iași:

- Primele forme ale pelerinajului la Mănăstirea Trei Ierarhi (1641-1889);
- 1889-incendiul de la Trei Ierarhi și mutarea sfintelor moaște la Catedrala Mitropolitană din Iași;
- 1925-serbările de la Iași și sfințirea Palatului Culturii concentrate în jurul hramului, perioada 10-15 octombrie;
- 1935-1938-asocierea hramului cu zilele orașului Iași, eveniment organizat de Mitropolia Moldovei în parteneriat cu Primăria Iași;

- 1944-mutarea sfințelor moaște la Mănăstirea Sămurcășești, localitatea Ciorogârla, județul Ilfov, din pricina războiului; singurul hram care nu s-a desfășurat la Iași;
- 1947-prima procesiune cu racla sfințelor moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova, condusă de Arhim. Teoctist Arăpașu, ulterior Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române;
- 1955-canonizarea oficială a Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași de către Biserica Ortodoxă Română;
- 1992-începutul tradiției de aducere a sfințelor moaște ale altor sfinți la Iași la hram (Un fragment din Lemnul Sfintei Cruci de la Mănăstirea Xiropotamou);
- 1996-apogeul numărului de pelerini, aproximativ 2 milioane de închinători;
- 2014-începutul sfințirilor sau resfințirilor bisericilor importante din Arhiepiscopia Iașilor în perioada premergătoare hramului (în acel an: Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul” și Biserica „Sfântul Voievod Ștefan cel Mare”);
- 2020- pandemia generată de virusul Covid-19, restricțiile aduse de măsurile impuse și reorganizare hramului, în funcție de legile în vigoare și a doua procesiune cu racla sfințelor moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova, condusă de IPS Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei;
- 2025-anul analizei în teren pentru prezentul studiu, care include slujbe, organizare și alte aspecte;

e. Clarificări istorico-critice: Roman-Iași-Vatopedu

Teza clarifică pe baza surselor primare situația fragmentelor de sfinte moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva de la Roman și Mănăstirea Vatoped. Rezultatul este o reconstituire critică a traseului sfințelor moaște, fără legende sau interpretări proprii.

f. O nouă perspectivă asupra pelerinajului contemporan

Prin omogenizarea metodei istorice cu analiza fenomenologică, lucrarea oferă o tipologie a motivațiilor pelerinilor, o descriere a transformărilor post-comuniste, o delimitare între percepția mediatică și realitatea eclezială și o lectură teologică coerentă a pelerinajului contemporan. Acest demers oferă un model interpretativ aplicabil și altor pelerinaje ortodoxe din spațiul românesc.

g. Un cadru conceptual nou pentru studiul cultului și al pelerinajului

Cea mai importantă contribuție este integrarea cultului și a pelerinajului într-o singură arhitectură interpretativă, construită pe următorul model:

Text hagiografic→slujbă→cult→practică→pelerinaj→consolidare
identitară→cristalizare.

Această perspectivă permite depășirea limitelor analizei strict liturgice, istorice sau sociologice și propune un cadru teologic-istoric complet nou în cercetările ortodoxe românești.

Așadar, originalitatea tezei constă în reconstituirea filierei moldave a cultului Sfintei Cuvioase Parascheva, în valorificarea manuscriselor nepublicate, în clarificările istorico-critice aduse și în prima analiză de ansamblu a pelerinajului de la Iași până în 2025. Lucrarea se constituie astfel, într-o contribuție majoră la istoria cultului sfinților în spațiul românesc și la studiul pelerinajului ortodox contemporan.

9. Structura tezei

Teza intitulată „Pelerinajul la moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva – eveniment liturgic, pastoral-misionar și cultural-istoric” este structurată progresiv, urmărind dezvoltarea temei de la cadrul teoretic general al pelerinajului până la analiza particulară a fenomenului de la Iași, în context istoric și contemporan. Lucrarea, ca și structură, este alcătuită din preliminarii, patru capitole, concluzii, bibliografie și anexe.

În preliminarii sunt prezentate motivația alegerii temei, stadiul cercetării, obiectivele și întrebarea principală de cercetare, metodologia utilizată și delimitările conceptuale necesare pentru înțelegerea demersului. Primul capitol, „Pelerinajul – aspecte generale”, oferă cadrul conceptual al cercetării, abordând definiția pelerinajului, principalele tipologii și motivații, fundamentele biblice și istorice, precum și evoluția fenomenului. Capitolul stabilește baza teoretică pentru analiza fenomenului studiat. Capitolul al doilea, „Sfânta Parascheva – viața și istoricul sfințelor sale moaște”, este dedicat prezentării vieții Cuvioasei, pe baza surselor hagiografice și clarificării tradițiilor legate de persoana sa. Sunt analizate principalele etape ale traseului istoric al sfințelor moaște, până la aducerea lor la Iași, în anul 1641, în contextul epocii. Capitolul al treilea, „Cultul Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova”, tratează pătrunderea, dezvoltarea și consolidarea cultului în spațiul moldav, prin analiza surselor liturgice, manuscriselor, slujbelor, sinaxarelor și reprezentărilor iconografice. Sunt urmărite etapele de stabilizare și extindere a cultului înainte și după aducerea sfințelor moaște la Iași. Capitolul al patrulea, „Pelerinajul Sfintei Parascheva reflectat în presa de astăzi și de altă dată”, analizează reflectarea pelerinajului în presa istorică și contemporană, precum și în alte surse documentare, urmărind evoluția și dinamica fenomenului în diferite perioade istorice.

În „Concluzii” sunt sintetizate rezultatele cercetării și este formulat răspunsul la întrebarea principală de cercetare, prin integrarea perspectivelor istorice, liturgice și teologice dezvoltate în capitolele anterioare. Bibliografia cuprinde atât sursele primare cât și pe cele secundare utilizate, iar anexele reunesc materialele documentare și vizuale relevante pentru cercetare (documente, picturi, facsimile, fotografii, icoane), având rolul de a susține și ilustra analiza realizată în cuprinsul tezei.

II. Concluzii

Prezenta cercetare a fost construită în jurul unei întrebări centrale, deopotrivă istorice, liturgice și fenomenologice: cum se explică procesul de formare, consolidare și manifestare a cultului și a pelerinajului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova între anii 1401 și 2025? Prin formularea acestei interogații, teza și-a propus să depășească limitele abordărilor fragmentare, oferind un cadru interogator capabil să surprindă atât geneza cultului, cât și maturizarea vizibilă a pelerinajului contemporan. Astfel, analiza nu s-a limitat la descrierea unui fenomen religios, ci a urmărit înțelegerea dinamicii interne care leagă între ele textul hagiografic, structura liturgică, cultul, expresiile de evlavie populară și instituirea pelerinajului ca realitate eclezială și socială majoră în spațiul românesc. Împietirea cultului și a pelerinajului demonstrează că ceea ce astăzi se manifestă anual la Iași sub forma unui pelerinaj de amploare este expresia ultimă a unui proces spiritual început odată cu recunoașterea Mitropoliei Moldovei de către Patriarhia Ecumenică în 1401 și consolidat decisiv prin aducerea sfintelor moaște la Iași în 1641. Relevanța temei este dublă. Pe de o parte, importanța Sfintei Cuvioase Parascheva în viața spirituală a Moldovei și a întregii Ortodoxii românești impune o analiză riguroasă, demnă de amploarea fenomenului. Pe de altă parte, pelerinajul de la Iași reprezintă una dintre cele mai consistente expresii contemporane ale religiozității ortodoxe, dar până de curând nu dispunea de o reconstrucție academică integrată a genezei și dezvoltării sale. Cercetarea de față vine să umple această lacună, propunând nu doar o analiză istorico-liturgică, ci și o radiografie a modului în care un cult se transformă, prin creștere organică, într-un fenomen identitar major, ancorat în tradiție, dar deschis în mod constant spre prezent.

1. Concluzii privind natura, originile și dinamica fenomenului pelerinajului-Capitolul I

Analiza realizată în primul capitol a demonstrat că pelerinajul nu poate fi înțeles ca un simplu fenomen socio-religios care aparține unei tradiții particulare, ci o constantă universală, prezentă în toate religiile și civilizațiile lumii. Studiul a arătat că pelerinajul exprimă o structură profundă a omului religios: căutarea prezenței sacrului într-un loc ales, perceput ca spațiu al întâlnirii, vindecării și creșterii spirituale. În cadrul creștinismului, fundamentele pelerinajului sunt vizibile în Sfânta Scriptură. În Vechiul Testament pelerinajul lui Avraam spre Canaan reprezintă modelul oricărei călătorii sacre. În Noul Testament, însăși viața și activitatea Mântuitorului sunt prezentate ca un pelerinaj continuu, care culminează la Ierusalim, centrul mântuirii. Apostolii, comunitatea din Biserica Primară și tradiția primelor secole confirmă faptul că pelerinajul nu este doar permis, ci profund întemeiat teologic, calea spre locul sfânt devine expresia drumului interior al credinței și al regăsirii de sine.

Studiul istoric a evidențiat o evoluție organică a pelerinajului în creștinism. De la primele itinerarii descrise în jurnalul Egeriei, la marile pelerinaje medievale, la structurile moderne, și până la manifestările contemporane, pelerinajul rămâne o practică vie, adaptabilă și continuă. Analiza fenomenului în spațiul românesc arată că pelerinajul nu apare ca un import cultural, ci se dezvoltă în mod firesc pe terenul unei

spiritualității deja marcate de cultul sfinților și de căutarea binecuvântării și a ajutorului divin.

Concluzia majoră a acestui capitol este că pelerinajul reprezintă, în esența sa, o formă vizibilă și comunitară a evlaviei. El nu poate fi redus la o manifestare culturală, turistică sau psihologică, pentru că la baza sa se află credința în lucrarea vie a lui Dumnezeu prin sfinții Săi. În acest sens, pelerinajul este o extensie naturală a cultului. Acolo unde există credința în mijlocirea unui sfânt, acolo se naște și se dezvoltă pelerinajul. Din această perspectivă, capitolul a oferit cadrul conceptual necesar pentru înțelegerea fenomenului de la Iași: pelerinajul la sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva nu este o particularitate locală, ci manifestare a credinței și a evlaviei colective.

2. Concluzii privind viața Sfintei Cuvioase Parascheva și contextul aducerii sfințelor moaște la Iași- Capitolul al II-lea

Capitolul al II-lea a demonstrat că tradiția referitoare la Sfânta Cuvioasă Parascheva este construită pe o bază hagiografică solidă și coerentă, având ca sursă originară *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva* compusă de diaconul Vasilikos în secolul al XII-lea. Această descoperire este esențială întrucât fixează un punct de plecare cert și documentat al întregii tradiții, oferind criterii de autenticitate pentru toate versiunile ulterioare. Analiza a evidențiat modul în care textul lui Vasilikos a fost preluat, adaptat și transmis în spațiul sud-dunărean prin Prologul Versificat, devenind ulterior fundamentul hagiografic al tradiției moldave. Cercetarea a clarificat, de asemenea, distincțiile hagiografice necesare, în special confuzia populară dintre Cuvioasa Parascheva și Sfânta Vineri, arătând că tradițiile diferite trebuie ferm delimitate, atât liturgic, cât și istoric. În acest fel, filiația Sfintei Parascheva capătă coerență internă, iar profilul ei spiritual poate fi citit în acord cu sursele autentice.

Partea istorică a capitolului a reconstituit cu rigoare traseul sfințelor moaște: Epivata → Târnovo → Vidin → Belgrad → Constantinopol → Iași, arătând că fiecare mutare a fost dictată de un context eclezial, politic sau militar precis. Aducerea sfințelor moaște la Iași în 1641, sub domnia lui Vasile Lupu, nu reprezenta un act izolat sau spectaculos, ci un gest cu profunde implicații teologice, diplomatice și canonice. Aceasta se situează la intersecția mai multor realități:

- a. Relația strategică dintre Mitropolia Moldovei și Patriarhia Ecumenică, aflată într-o perioadă de fragilitate financiară și politică;
- b. Proiectul politico-religios al lui Vasile Lupu, orientat spre ridicarea Mitropoliei Moldovei la rang patriarhal;
- c. Rolul Mitropolitului Varlaam, care a legitimat acest transfer în plan teologic și liturgic;
- d. Continuitatea tradiției bizantine a protejării capitalelor ortodoxe prin prezența sfințelor moaște ale unor sfinți de mare cinste.

Solemnitatea procesiunii din 1641, tonul documentelor, receptarea contemporanilor și amploarea evenimentului demonstrează că aducerea sfințelor moaște la Iași a fost percepută ca un act fondator, comparabil cu instituirea unui nou centru de spiritualitate în lumea ortodoxă. Concluzia majoră a acestui capitol este că

viața Sfintei Cuvioase Parascheva și traseul sfințelor sale moaște se înscrie într-un context mai larg, în care providența și istoria colaborează pentru a așeza în Moldova un reper spiritual de prim rang. Evenimentul din 1641 nu reprezintă numai începutul pelerinajului, ci momentul în care cultul matur, deja consolidat în spațiul moldav, primește confirmarea vizibilă și sacramentală care îi va transforma structura internă, de la cinstire liturgică, la manifestare publică de evlavie, iar apoi la pelerinaj de amploare. Astfel, capitolul al II-lea demonstrează că prezența sfințelor moaște ale Sfintei la Iași nu poate fi înțeleasă decât în lumina unei tradiții hagiografice neîntrerupte și a unei logici ecleziale profunde, în care Moldova devine, în mod legitim și firesc, unul dintre marile centre de spiritualitate ale Ortodoxiei.

3. Concluzii privind pătrunderea, asumarea și dezvoltarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova (sec. XV–XVI)- Capitolul al III-lea

Capitolul al treilea a urmărit procesul prin care cultul Sfintei Cuvioase Parascheva a pătruns, s-a consolidat și a devenit o prezență liturgică și identitară stabilă în Moldova, cu mult înainte de aducerea sfințelor moaște la Iași în anul 1641. Concluziile acestui demers sunt decisive pentru înțelegerea continuității istorice a cultului și pentru clarificarea relației dintre tradiția sud-dunăreană și tradiția moldavă. Prima concluzie majoră este aceea că introducerea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova este sincronă cu recunoașterea Mitropoliei Moldovei de către Patriarhia Ecumenică în anul 1401. Această corelare nu este întâmplătoare: odată cu recunoașterea canonică, Moldova intră într-un circuit eclezial mai larg, primind texte, modele liturgice și structuri hagiografice din spațiul bizantin și sud-dunărean. În acest context, cultul Cuvioasei Parascheva se fixează în mod firesc în rânduiala bisericii moldovenești. A doua concluzie este identificarea filierei textuale care stă la baza cultului moldav: Viața Sfintei redactată de diaconul Vasilikos. Aceasta a fost tradusă și adaptată în Prologul Versificat de la sud de Dunăre și preluată ulterior de Mineiele moldave din secolul al XV-lea. Mineiele de la Neamț, Putna și Dragomirna sunt fidele acestei tradiții hagiografice, fapt ce demonstrează că în Moldova nu au ajuns variante secundare sau marginale, ci forma autentică a cultului, direct conectată la tradiția constantinopolitană. Această descoperire constituie una dintre contribuțiile esențiale ale tezei. O altă concluzie este aceea că dezvoltarea cultului a fost susținută de două persoane istorice decisive:

- a. Grigorie Țamblac, care a adus în Moldova, odată cu actul de recunoaștere al Mitropoliei, tradiția textelor sud-dunărene și un duh nou, înrădăcinat în cultura Târnovului;
- b. Maria Voichița, soția lui Ștefan cel Mare, al cărei aport cultural și spiritual a provocat o veritabilă cristalizare a evlaviei față de Sfânta Parascheva, vizibilă în ctitorii, icoane, slujbe și în generarea unui mediu favorabil dezvoltării cultului.

Analiza expresiilor concrete ale cultului în secolele XV–XVI a demonstrat că Sfânta Parascheva nu este o prezență marginală, ci un reper major al spiritualității moldave. Dovezile, în acest sens, sunt multiple și complementare:

- Prezența Slujbei Sfintei Parascheva în toate mineiele tipărite în Moldova în secolul al XV-lea;
- Biserici cu hramul Sfintei ctitorite de Sfântul Ștefan cel Mare atât în interiorul, cât și în exteriorul Moldovei (Feleacu, Râmnicu Sărat, Cotnari, Ștefănești);
- Programul iconografic unic din exteriorul Mănăstirii Arbore (1502), unde sunt pictate zece scene din viața Cuvioasei;
- Compunerea unei matime de către Eustatie Protopsaltul (1511), semn al integrării Sfintei în categoria marilor sfinți ai tradiției bizantine;
- Prezența sa în sinaxarele de la Sucevița și în alte martirologii moldave.

Tot în acest capitol sunt fixate reperele dezvoltării ulterioare ale cultului: slujbele lui Antim Ivireanul (1692), prima rânduială în limba română (Filothei sin Agăi Jipei, 1713), care reprezintă rădăcina slujbei aflată astăzi în Minei, slujbele episcopilor Climent și Chesarie, precum și forma definitivă a Mineiilor de la Neamț (1825 și 1845). În paralel, s-a documentat istoria paraclisului moldovenesc, atât forma slavonă de la Dragomirna (sec. al XVI-lea), nedescoperită până acum, cât și forma clasică alcătuită de Meletie Sirigul după 1641, precum și dezvoltarea acatistului, a rugăciunilor și a imnografiei dedicate Sfintei.

Concluzia majoră a capitolului este că, cultul Sfintei Cuvioase Parascheva a existat, s-a consolidat și a crescut în Moldova cu mult înainte de aducerea sfințelor moaște, într-o continuitate liturgică, iconografică și textuală perfect demonstrabilă. Aducerea sfințelor moaște în 1641 nu creează cultul, ci îl confirmă și îl potențează, așezând în centrul Moldovei un pol de spiritualitate către care evlavia credincioșilor converge în mod firesc. Prin această reconstrucție, hagiografică, liturgică, documentară și istorică, capitolul al III-lea stabilește fundamentul necesar pentru înțelegerea logicii cristalizării pelerinajului, temă tratată în capitolul următor.

4. Concluzii privind cristalizarea pelerinajului la sfințele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași (1641-2025)- Capitolul al IV-lea

Capitolul al IV-lea a oferit prima reconstrucție istorică completă a pelerinajului de la Iași, analizând evoluția sa de la momentul aducerii sfințelor moaște în Moldova până în prezent. Cercetarea a demonstrat că pelerinajul nu apare brusc și nu este efectul exclusiv al prezenței sfințelor moaște, ci reprezintă rezultatul firesc al maturizării unui cult deja existent și profund înrădăcinat în tradiția moldavă. Pelerinajul se naște, prin urmare, din întâlnirea a două realități: continuitatea liturgică a cultului și expresia hărăzită de credincioși în proximitatea sfințelor moaște. Prima concluzie a capitolului este că, între 1641-1889, pelerinajul s-a desfășurat în jurul Mănăstirii Trei Ierarhi, unde se aflau sfințele moaște. Această perioadă reprezintă etapa de formare discretă, în care pelerinajul nu atinge încă dimensiunile actuale, dar se consolidează prin practica anuală a credincioșilor, prin participarea clerului și prin integrarea treptată în viața liturgică a Moldovei. În acest interval, pelerinajul devine deja o componentă esențială a identității religioase locale. A doua concluzie privește momentul de cotitură din 1889, când incendiul de la Trei Ierarhi a determinat mutarea sfințelor moaște la Catedrala Mitropolitană. Acest transfer marchează începutul unui nou ciclu: pelerinajul intră într-

un proces de vizibilitate și amplificare, fiind plasat în centrul vieții bisericești a Iașului, într-un spațiu liturgic mai larg, cu acces mai facil pentru credincioși. Serbările din 1925, organizate cu ocazia sfințirii Palatului de Justiție și concentrate în jurul hramului, reprezintă prima manifestare publică de amploare a pelerinajului, integrându-l într-o zonă de vizibilitate națională. În perioada 1935-1938, asocierea hramului cu Zilele orașului Iași demonstrează consolidarea unei tradiții în care dimensiunea eclezială și cea civică se susțin reciproc. Evenimentele secolului al XX-lea au accelerat dezvoltarea pelerinajului. În 1944, strămutarea sfintelor moaște la Mănăstirea Sămurcășești, singurul an în care hramul nu s-a desfășurat la Iași, arată importanța vitală a prezenței sfintelor moaște în viața Moldovei. Procesiunea din anul 1947, condusă de Arhimandritul Teoctist Arăpașu, creează un precedent: pelerinajul itinerant, care duce hramul Sfintei în întreaga Moldovă. Canonizarea oficială din 1955 fixează definitiv statutul Sfintei Parascheva ca protectoare a Moldovei și întărește autoritatea liturgică a pelerinajului.

După 1990, pelerinajul intră în epoca contemporană a expansiunii. În 1992 începe tradiția aducerii altor sfinte moaște la hram, transformând evenimentul într-o celebrare pan-ortodoxă. În anul 1996, cu aproximativ două milioane de pelerini, reprezintă apogeul participării moderne și confirmă că pelerinajul nu este doar o tradiție locală, ci un fenomen național. Începând cu 2014, sfințirile bisericilor mari din Arhiepiscopia Iașilor în proximitatea hramului marchează o nouă fază: integrarea pelerinajului într-o strategie pastorală și misionară de amploare. Criza sanitară din 2020 a reprezentat un test al rezilienței pelerinajului. Restricțiile au modificat desfășurarea evenimentului, însă nu au diminuat substanța lui teologică: dorința credincioșilor de a fi aproape de Sfânta a rămas nealterată, iar procesiunea itinerantă condusă de IPS Teofan a reamintit caracterul comunitar și solidar al pelerinajului. Analiza anului 2025, realizată prin participare directă, observare și documentare, confirmă faptul că pelerinajul a ajuns la o formă matură și complexă, în care se împletesc dimensiunile liturgică, pastorală, socială, culturală și identitară. În mod constant, pelerinii își exprimă motivații profunde: mulțumire, căutare de sens, vindecare, pocăință, rugăciune pentru familie, dorința de a fi în proximitatea harului.

Concluzia majoră a capitolului este că pelerinajul la sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva reprezintă expresia finală a unei tradiții seculare, în care cultul Sfintei, consolidat încă din secolul al XV-lea, este confirmat prin prezența vie a sfintelor moaște și actualizat prin mărturia credinței poporului. Pelerinajul este, în esență, o manifestare teologică: fără credința în mijlocirea Sfintei, fără harul simțit de cei ce vin, fără memoria tradiției moldave, fenomenul nu ar fi putut atinge această amploare. Astfel, capitolul al IV-lea demonstrează că pelerinajul de la Iași nu este un fenomen artificial, ci un rezultat natural, logic și teologic al istoriei cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova, o cristalizare a identității spirituale moldave și românești.

5. Concluziile generale ale cercetării

Prezenta cercetare a demonstrat că procesul de formare, consolidare și manifestare a cultului și pelerinajului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova, în intervalul 1401-2025, se caracterizează prin coerență istorică, continuitate liturgică și stabilitate

teologică. Analiza integrată a surselor hagiografice, liturgice, iconografice, documentare și fenomenologice indică faptul că evenimentul contemporan al pelerinajului de la Iași reprezintă rezultatul unei evoluții organice, desfășurate pe parcursul a peste șase secole. Cercetarea a arătat că introducerea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova este sincronică cu recunoașterea Mitropoliei Moldovei de către Patriarhia Ecumenică în anul 1401. În acest context, prin filiera sud-dunăreană și prin activitatea lui Grigorie Țamblac, tradiția hagiografică și liturgică asociată Sfintei a fost asimilată în mod sistematic în viața bisericească moldavă. În secolele XV-XVI, cultul se consolidează prin stabilizarea textelor liturgice, prin reprezentări iconografice și prin integrarea constantă în calendarul bisericesc. Aducerea sfințelor moaște la Iași în 1641 nu constituie un moment de ruptură, ci un factor de intensificare a unei tradiții deja existente. Această etapă marchează trecerea de la o cinstire liturgică stabilă la apariția progresivă a pelerinajului, înțeles ca formă de manifestare publică a evlaviei. Prin urmare, pelerinajul nu apare ca un fenomen exterior cultului, ci ca o expresie directă a acestuia.

Un rezultat central al cercetării îl constituie identificarea mecanismului intern de dezvoltare a cultului, care explică apariția și consolidarea pelerinajului. Analiza comparativă a surselor a permis formularea unui model explicativ coerent, care descrie succesiunea etapelor prin care tradiția hagiografică se transformă într-un fenomen comunitar stabil. Viața Sfintei Cuvioase Parascheva, redactată de diaconul Vasilikos în secolul al XII-lea, transmisă prin Prologul Versificat sud-dunărean și receptată în Mineiele moldave din secolele XV-XVI, constituie fundamentul teologic și textual al cultului. Slujba, prin structura și conținutul său, fixează temele teologice fundamentale ale cinstirii Sfintei și oferă cadrul normativ al cultului. Acesta se manifestă ulterior prin multiple expresii vizibile, precum pictura, cântarea bisericească, ctitoriile și sinaxarele. Pelerinajul apare ca etapă ulterioară, reprezentând exteriorizarea comunitară a cultului și intensificarea participării credincioșilor. În această logică, pelerinajul nu este un fenomen autonom, ci rezultatul acumulării și maturizării unei tradiții liturgice stabile. Acest model explicativ permite depășirea interpretărilor fragmentare și oferă un cadru unitar de analiză a fenomenului.

Cercetarea a evidențiat continuitatea cultului și pelerinajului Sfintei Cuvioase Parascheva pe întreg parcursul analizat, fără discontinuități majore între secolele XV și XXI. Etapele istorice identificate se succed în mod gradual și coerent, fiecare contribuind la consolidarea unei memorii liturgice și comunitare stabile. Perioada modernă și contemporană marchează etapa de extindere și maturizare a pelerinajului, când acesta dobândește o dimensiune națională. Canonizarea oficială a Sfintei din 1955, reorganizarea pastorală de după 1990 și adaptarea practicilor la contextul social actual confirmă capacitatea fenomenului de a se dezvolta fără a-și altera structura teologică fundamentală. Pelerinajul de la Iași se configurează astfel ca un eveniment stabil, integrat în viața Bisericii, având o funcție identitară clară în spațiul moldav și românesc. Analiza documentelor și a mărturiilor contemporane indică faptul că pelerinajul nu poate fi interpretat ca o reacție la factori externi, ci ca rezultatul unui proces intern de acumulare liturgică și experiență religioasă.

Din perspectivă teologică, cercetarea confirmă faptul că pelerinajul la Sfânta Cuvioasă Parascheva este determinat de evlavia credincioșilor și de convingerea acestora în lucrarea harului prin sfinți. Dimensiunea teologică a fenomenului reprezintă criteriul fundamental care explică persistența și amploarea pelerinajului, dincolo de explicațiile de ordin sociologic sau cultural. Pelerinajul se configurează ca o formă de manifestare publică a cultului, integrată în viața liturgică și pastorală a Bisericii. Prin prezența sfințelor moaște la Iași, Sfânta Cuvioasă Parascheva a devenit un reper central al identității spirituale moldave, exercitând o funcție de stabilitate și coeziune comunitară în contexte istorice diverse. În concluzie, fenomenul pelerinajului de la Iași reprezintă cristalizarea unei tradiții ecleziale de lungă durată, în care elementele hagiografice, liturgice și experiențiale converg într-o formă stabilă de manifestare religioasă. Această cristalizare, observabilă în anul 2025, nu constituie o inovație, ci rezultatul firesc al unui proces istoric și teologic inițiat odată cu instituirea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova, la începutul secolului al XV-lea.

În lumina celor prezentate, cercetarea de față se așază ca o mărturie asupra unui fapt esențial: tradiția ortodoxă, atunci când este vie, se dovedește a fi un organism care respiră prin timp, hrănindu-se din istorie, liturghie și credința poporului. Cultul și pelerinajul Sfintei Cuvioase Parascheva nu sunt doar mărturii ale trecutului, ci expresii ale unei prezențe care continuă să inspire, să vindece, să adune și să lumineze viețile celor ce o caută. Cele peste șase secole de istorie reconstruite în această teză arată că nici un fenomen spiritual autentic nu se dezvoltă în afara conlucrării dintre har și libertate, dintre lucrarea lui Dumnezeu și răspunsul omului. Sfânta Parascheva devine, astfel, un pod între generații, un punct de întâlnire între ortodoxia veche și sufletul contemporan, între rugăciunea trecutului și cântările prezentului. Pelerinajul de la Iași nu este altceva decât o icoană vie a unei tradiții care nu îmbătrânește. În fond, ceea ce această lucrare a dorit să evidențieze este faptul că sfințenia nu se limitează la paginile manuscriselor sau la documentele de arhivă. Ea continuă să se scrie în inimile oamenilor, în drumul lor către raclă, în rugăciunile rostite în taină și în lumina care li se aprinde în priviri. Din această perspectivă, pelerinajul nu este doar o realitate exterioară, ci un drum interior, o pedagogie a răbdării, o mărturisire tăcută a credinței în Dumnezeu, care lucrează în mod văzut în lume prin sfinții Săi. Astfel, cercetarea de față nu reprezintă doar o contribuție la istoria cultului Sfintei Parascheva sau la studiul pelerinajului contemporan, ci și un omagiu adus unei tradiții vii, care continuă să dea sens vieții religioase din Moldova și din întreaga țară. Ea se încheie cu certitudinea că fenomenul studiat nu aparține trecutului, ci se află în plină dezvoltare, chemându-ne la noi lecturi, noi interpretări și noi moduri de înțelegere.

În ultimă instanță, poate că adevărata concluzie este aceea că pelerinajul nu se explică pe sine însuși, ci îl explică pe om: un om care, în ciuda fragilităților sale, își găsește puterea de a merge, de a spera și de a crede până la final. Iar în mijlocul acestui drum, Sfânta Cuvioasă Parascheva rămâne o prezență discretă, dar puternică, o lumină care nu se stinge, un reper pentru cei ce caută în tăcere fața lui Dumnezeu. Pentru că, în fond, pelerinajul este răspunsul omului la drumul Creatorului către inima creației.

III. Cuprinsul tezei de doctorat în extenso

Preliminarii	7
1. Stadiul cercetării	7
1.1. Hagiografia Sfintei Cuvioase Parascheva: cercetări textuale și ediții	7
1.2. Studiile liturgice și cercetarea slujbelor moldave ale Cuvioasei	8
1.3. Cercetările despre pelerinaj în spațiul românesc și internațional	8
2. Actualitatea temei	9
3. Delimitarea tezei	10
4. Justificarea alegerii temei	10
5. Precizări terminologice și definirea conceptelor-cheie	12
6. Scopul, obiectivele și ipotezele cercetării	13
6.1. Scopul general al cercetării	13
6.2. Obiectivele și ipotezele cercetării	13
7. Metodologia de cercetare	14
8. Originalitatea și contribuțiile cercetării	17
9. Structura tezei	20
I. Pelerinajul-aspecte generale	21
1. Ce este pelerinajul?	21
2. Pelerinajul ca fenomen panreligios și expresie a chemării universale a omului	25
3. Pelerinajul în creștinism	28
3.1. Pelerinajul în bisericile protestante și în celelalte confesiuni creștine mici	28
3.2. Pelerinajul în Biserica Catolică	29
3.3. Pelerinajul Our Lady of Guadalupe-Ciudad de Mexico, Mexic	30
3.4. Pelerinajul de la Fatima	31
3.5. Roma-Centrul de pelerinaj al Bisericii Catolice	31
4. Pelerinajul în Sfânta Scriptură	32
4.1. Mântuitorul Iisus Hristos-Marele pelerin	36
4.2. Pelerinajul Sfinților Apostoli	39
5. Pelerinajul în Biserica Primară	40
5.1. Pelerinajul Egeriei-primul jurnal al pelerinului	41
6. Pelerinajul în Evul Mediu	43
7. Pelerinajul în contemporaneitate	44
II. Sfânta Parascheva-viața și istoricul „pelerinajului” sfințelor sale moaște ...	48
1. Viața Sfintei Parascheva	48
1.1. Introducere	48
1.2. Parascheva cea „Veche” și Parascheva cea „Nouă”	57
1.3. Sfânta Parascheva și/sau „Sfânta Vineri”	59
1.4. Copilăria Sfintei Cuvioase Parascheva	60
1.5. Biografia	61
1.6. Trecerea la Domnul	63
2. Pelerinajul sfințelor sale moaște până în cetatea Iașilor	66

2.1.	Contextul relațiilor dintre Moldova și Patriarhia Ecumenică până în timpul lui Vasile Lupu.....	66
2.2.	Pelerinajul Sfințelor moaște ale Sfintei Parascheva până în cetatea celor șapte coline	72
2.2.1.	Descoperirea sfințelor moaște	72
2.2.2.	Sfintele moaște la Epivat, Târnovo și Vidin.....	73
2.2.3.	Sfintele moaște ale Sfintei Parascheva în Belgrad	76
2.2.4.	Moaștele Sfintei Parascheva la Constantinopol.....	77
2.2.5.	Sfânta Parascheva și așezarea în Biserica Trei Ierarhi din Iași	78
2.2.5.1.	Contextul alegerii Sfintei Parascheva	78
2.2.5.2.	Solemnitatea procesiunii de aducere a sfințelor moaște de la Constantinopol la Iași	82
2.2.6.	Aducerea sfințelor moaște la Iași-un act liturgic dintr-un proiect patriarhal.....	87
3.	Concluzii parțiale.....	89
III.	Cultul Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova	91
1.	Cum a ajuns Sfânta Cuvioasă Parascheva în Moldova: pătrunderea, asumarea și consacrarea cultului Sfintei în Moldova (sec. XV-XVI).....	91
1.1.	Introducere.....	91
1.2.	Mineiele.....	91
1.2.1.	Mineiul de la Neamț.....	92
1.2.2.	Mineiul pe Octombrie de la Putna	96
1.2.3.	Mineiele de la Dragomirna.....	97
1.2.3.1.	Manuscrisul 1770/681	98
1.2.3.2.	Manuscrisul 1794/705	98
1.2.3.3.	Manuscrisul 1876/787	99
1.2.3.4.	Manuscrisul 1789/700.....	99
1.3.	Biserici închinat Sfintei Cuvioase Parascheva în secolul al XV-lea.....	101
1.3.1.	Râmnicu Sărat – de la câmp de luptă la altar al împăcării	101
1.3.2.	Biserica de la Cotnari	103
1.3.3.	Episcopia de la Feleacu.....	105
1.3.4.	Încă două lăcașuri de cult închinat Sfintei Cuvioase Parascheva	108
1.4.	Viața Sfintei Parascheva în pictura exterioară de la Mănăstirea Arbore ...	109
1.4.1.	Biserica Arbore-context istoric și artistic.....	109
1.4.2.	Pictura exterioară-program iconografic general.....	110
1.4.3.	Cele zece scene din viața Sfintei Cuvioase Parascheva	112
1.4.4.	Arbore-un precedent în iconografia Sfintei Parascheva.....	114
1.4.5.	Prologul versificat-sursa ciclului iconografic de la Arbore	115
1.5.	Matima Cuvioasei Parascheva compusă de Eustatie Protopsaltul.....	117
1.5.1.	Cadru general.....	117
1.5.2.	Ce este o matimă?	117
1.5.3.	Unicitatea cântării	119
1.5.4.	Fundamentul dezvoltării melodice a Litiei.....	121
1.5.5.	Matima lui Eustatie și slujba din Mineiul lui Dragan	122

1.6.	Sinaxarul Sfinților de la Mănăstirea Sucevița	123
1.6.1.	Context istoric și liturgic	124
1.6.2.	Sfânta Parascheva în Sinaxarul de la Sucevița	126
1.7.	Purtarea numelor Parascheva și Paraschiv în Moldova medievală, indicii ale unei evlavii timpurii	127
1.8.	De la propovăduire la generalizare: contribuția lui Grigore Țamblac și a Mariei Voichița la consolidarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova..	129
1.8.1.	Grigore Țamblac-vector al inițierii cultului Sfintei Parascheva în Moldova	130
1.8.2.	Maria Voichița-vectorul intensificării cultului	133
1.8.3.	Consacrarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova secolului al XV-lea	134
1.8.4.	Izvoarele generalizării cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova.	137
2.	Slujba Sfintei Parascheva	140
2.1.	Cele mai vechi rânduieli liturgice și fragmente imnografice	140
2.2.	Slujba Sfintei Parascheva din Țările Române din 1692 și contribuția lui Antim Ivireanul la Antologhioanele de la 1705.....	143
2.3.	Slujba grecească tipărită de Antim Ivireanul la Târgoviște-1709	152
2.4.	Prima slujbă a Sfintei Parascheva în limba română-Psaltichia rumânească a lui Filothei sin Agăi Jipei (1713)	154
2.5.	Episcopii Climent și Chesarie ai Râmnicului-Slujbele Sfintei Cuvioase Parascheva de la 1737 și 1776	157
2.6.	Forma definitivă a slujbei Sfintei Parascheva de la Mănăstirea Neamț (1825 și 1845)	168
2.7.	Slujba Sfintei Cuvioase Parascheva prezentă astăzi în Biserica Ortodoxă Română	175
3.	Paraclis, Acatist, Canoane, Imne și alte rugăciuni închinare Sfintei Parascheva	176
3.1.	Paraclisul Cuvioasei Parascheva.....	176
3.1.1.	Paraclisul slavon moldovenesc de la Dragomirna din secolul al XVI-lea.	177
3.1.2.	Paraclisul alcătuit de Meletie Sirigul	179
3.2.	Acatistul	184
3.2.1.	Fondul acatistului.....	186
3.2.2.	Forma și caracterul poetic al Acatistului. Observații pe marginea modelului clasic bizantin.....	187
3.2.3.	Lipsa Acatistului Sfintei Parascheva în acatistierele vechi: argument pentru datarea târzie a generalizării lui	188
3.2.4.	Apariția primului Acatist.....	190
3.2.5.	Prezența Acatistului Sfintei Parascheva în cult	192
3.2.6.	Analiza textului.....	194
3.2.7.	O altă versiune a Acatistului.....	195
3.3.	Alte rugăciuni închinare Sfintei Parascheva.....	197
4.	Săptămâna rugăciunii și a privegherilor.....	200

5.	Sfânta vizitată de sfinți.....	203
5.1.	Câteva considerații despre sfintele moaște.....	203
5.2.	Tradiția aducerii altor sfinte moaște la hramul Cuvioasei	207
5.3.	Cronologia Sfinților care au venit la Iași	208
5.4.	Impactul aducerii altor sfinte moaște la Iași asupra comunității	212
6.	Hramul-eveniment istorico-liturgic	213
6.1.	Etimologie, istoric și semnificații	213
6.2.	Caracterul liturgic al hramului.....	221
6.3.	Aspecte misionare ale hramului.....	225
7.	Mari inmografi preocupați de cântările închinat Sfintei Parascheva	228
8.	Catedrala și Sfintele Moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva din Roman	235
8.1.	Biserica Veche cu hramul Sfânta Parascheva din Roman	235
8.2.	Catedrala actuală închinată Sfintei Cuvioase Parascheva din Roman	240
8.3.	Sfintele Moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva din Catedrala	
	Arhiepiscopală din Roman	243
9.	Concluzii parțiale.....	249
IV.	Pelerinajul Sfintei Parascheva reflectat în presa de astăzi și în cea de altă	
	dată	250
1.	Pelerinajul la Cuvioasa Parascheva, între 1641 - 1900.....	251
1.1.	Primele forme ale pelerinajului de la Iași: 1641-1799.....	252
1.2.	Cristalizarea pelerinajului în perioada 1800-1900.....	256
2.	Pelerinajul în epoca modernă	260
2.1.	Serbările de la Iași din octombrie 1925	260
2.2.	Anii 1935-1938 - primele serbări ale orașului Iași în preajma hramului ...	266
2.3.	1944-mutarea sfintelor moaște la București-singurul hram care nu s-a ținut	
	la Iași	269
2.4.	1955-generalizarea cultului Sfintei Parascheva de către BOR.....	271
2.5.	Perioada 1955-1989	274
3.	Pelerinajul la Cuvioasa Parascheva (1990–2000) în presa scrisă:	
	reprezentări, transformări și rolul Înaltpreasfințitului Mitropolit Daniel-restauratorul și	
	înnoitorul pelerinajului în spațiul moldav	277
4.	Rolul Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan în consolidarea	
	pelerinajului la Sfânta Parascheva (2008–prezent).....	281
5.	Pelerinajul în pandemie și post-pandemie.....	283
6.	Cele două procesiuni cu sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva în	
	Moldova	286
6.1.	Prima procesiune-1947.....	286
6.2.	Cea de-a doua procesiune-2020.....	289
7.	Pelerinajul la Sfânta Parascheva, moment pastoral-misionar	297
7.1.	Pelerinajul, mijloc de consolidare a comunității	298
7.2.	Pelerinajul - act misionar.....	306
7.3.	Interconexiunea între pelerinii cu scop comun.....	313
7.4.	Călătorind cu sfinții spre Hristos.	321

8.	Turism și pelerinaj-convergențe și divergențe	328
8.1.	Turismul-cadru general	328
8.2.	Turismul religios.....	330
8.3.	Pelerinajul-identitate, finalitate și experiență	332
8.4.	Pseudo-pelerinajul modern.....	333
9.	Studiu de caz: Iașul și pelerinajul la Sfânta Cuvioasă Parascheva	333
10.	Centrul Mitropolitan de Pelerinaje „Sfânta Parascheva” Iași	335
V.	Concluzii	338
1.	Concluzii privind natura, originile și dinamica fenomenului pelerinajului- Capitolul I	339
2.	Concluzii privind viața Sfintei Cuvioase Parascheva și contextul aducerii sfintelor moaște la Iași- Capitolul al II-lea	339
3.	Concluzii privind pătrunderea, asumarea și dezvoltarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova (sec. XV–XVI)- Capitolul al III-lea.....	341
4.	Concluzii privind cristalizarea pelerinajului la sfintele moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași (1641-2025)- Capitolul al IV-lea	342
5.	Concluziile generale ale cercetării.....	344
6.	Direcții viitoare de cercetare	345
VI.	Bibliografie.....	349
VII.	Abrevierile utilizate	390
VIII.	Anexe	391

IV. Bibliografie

A. Izvoare

1. Biblia Catolică (ediția revizuită 2020), traducere, introducere și note de pr. Alois Bulai și pr. Eduard Patrașcu. Iași: Departamentul de Cercetare Biblică, 2020.
2. Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române (EIMBOR), 2013.
3. Catehismul Bisericii Catolice, art. 1674–1676.
4. Coranul, ediția a V-a, ediție revizuită și adăugită, trad. George Grigore. București: Editura Herald, 2022.

B. Izvoare Patristice

5. Dionisie de Furna, *Erminia picturii bizantine*, Editura Sofia, București, 2000.
6. Dosoftei, Mitropolitul Moldovei, *Viața și petrecerea svinților*, text îngrijit, notă asupra ediției și glosar de Rodica Frențiu, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 2002.
7. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, traducere de Pr. T. Bodogae, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 20, Editura Basilica, București, 2021.
8. Eusebiu de Cezareea, *Viața împăratului Constantin și alte scrieri*, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 8, Editura Basilica, București, 2012.
9. Flavius Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, Editura Hasefer, București, 1997.
10. Paisie Aghioritul, *Mica filocalie*, traducere de Victor Manolache, Editura Cartea Ortodoxă, Galați, 2009.
11. Scrierile Părinților Apostoli, traducere de Pr. Dumitru Fecioru, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
12. Sfântul Ciprian al Cartaginei, „Despre folosul răbdării”, traducere de Vasile Goraș, în *Antologie din scrierile Părinților latini*, Editura Anastasia, București, 2000.
13. Sfântul Eftimie de Târnovo, *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva*, traducere din medio-bulgară de Gheorghită Ciocoi, Editura Agapis, București, 2014.
14. Sfântul Simeon Noul Teolog, *Imnele iubirii dumnezeiești*, traducere de Pr. D. Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999.
15. Stăniloae, Dumitru, „Transparența Bisericii în viața sacramentală”, în *Ortodoxia*, nr. 4, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1970.
16. Stăniloae, Dumitru, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1987.

17. Stăniloae, Dumitru, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, București, 1993.
18. Stăniloae, Dumitru, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
19. Stăniloae, Dumitru, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004.
20. Stăniloae, Dumitru, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.
21. Varlaam, *Cazania* (1643), ediție de J. Byck, Editura Academiei, București, 1966.
22. Varlaam, Mitropolitul Moldovei, *Cazania* (1643), Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, București, 1943.
- C. Manuale și cărți de cult**
23. Acatistier, lucrare publicată cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2016.
24. Acatistier, tipărit cu binecuvântarea Preasfinției Sale Calinic, Episcop al Râmnicului Noului Severin, Tipografia Calinic Râmniceanu, Râmnicu Vâlcea, 1861.
25. Arhieraticon, tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
26. Braniște, Ene, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească, arhitectură și pictură creștină*, vol. I, Editura Basilica, București, 2015.
27. Braniște, Ene, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească, arhitectură și pictură creștină*, vol. II, Editura Basilica, București, 2015.
28. Braniște, Ene, *Liturgica specială*, ediție revizuită și completată de Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula și Arhim. Asist. Dr. Chiril Lovin, Editura Basilica, București, 2016.
29. Deniile din Postul Mare, carte alcătuită și tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Editura Trinitas, Iași, 2007.
30. Liturghier, *Liturgia Sfântului Vasile cel Mare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2012.
31. Mineiul pe luna iulie, ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1928.
32. Mineiul pe luna octombrie, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005.
33. Mineiul pe luna octombrie, ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1929.

34. Molitfelnic, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.
35. Molitfelnic, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2013.
36. Paraclisul și Acatistul Sfintei Cuvioase Parascheva, lucrare apărută cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Editura Doxologia, Iași, 2011.
37. Paraclisul și Acatistul Sfintei Cuvioase Parascheva, Mitropolia Moldovei și Bucovinei – Asociația Culturală Byzantion, Editura Doxologia, Iași, 2011.
38. Pruteanu, Ierom. Petru, *Arheologia liturgică a Bisericii Ortodoxe (Liturgică generală. Partea I)*, ediția a III-a, Editura Paisiana, Zăbriceni, 2010.

D. Documente de arhivă, manuscrise și dosare

39. Arhiepiscopia Bucureștilor, fond Arhiepiscopia Bucureștilor, dosar 37/1944
40. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 109/1954, *Vizita IPS Kiril al Bulgariei*.
41. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 139/1950, *Canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă Română*.
42. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, dosar nr. 149/1947, actele justificative ale procesiunii cu moaștele Sfintei Parascheva prin Moldova (vara 1947).
43. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 149/1947, Proces-verbal nr. 5, încheiat la 30 mai 1947.
44. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 149/1947, Proces-verbal nr. 17, încheiat la 4 iulie 1947.
45. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 149/1947, Referat din 12 august 1947.
46. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 149/1947, Scrisoare de mulțumire nr. 8650/04.10.1947.
47. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 149/1947.
48. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, dosar nr. 430/1955, Canonizarea Sf. Cuv. Paraschiva. Serbările de la 14 octombrie 1955.
49. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 430/1955, *Canonizarea Sfintei Cuvioase Parascheva. Serbările de la 14 octombrie 1955*.
50. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, dosar nr. 430/1955, *Rînduiala solemnităților pentru extinderea cultului Sfintei Parascheva*, f. 2.
51. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1969, *Serbări și slujbe religioase. Hramul Cuvioasei Parascheva*.
52. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1970, *Hramuri (Cuvioasa Parascheva)*.
53. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1974, *Hramul Cuvioasei Parascheva*.
54. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1975, *Hramul Cuvioasei Parascheva*.

55. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1976, *Hramul Cuvioasei Parascheva*.
56. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1977, *Hramul Cuvioasei Maicii Parascheva*.
57. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1978, *Hramul Cuvioasei Parascheva*.
58. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1979, *Hramul Cuvioasei Maicii Parascheva*.
59. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1980, *Hramul Sfintei Cuvioase Parascheva*.
60. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1981, *Hramul Cuvioasei Parascheva*.
61. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1982, *Hramul Cuvioasei Parascheva*.
62. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1983, *Hramul Cuvioasei Parascheva*.
63. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Dosar nr. 85/1984, *Cuvioasa Parascheva. Program, supraveghere și ordine*.
64. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, dosar nr. 94/944, Deciziuni Mitropolitane.
65. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Referat din 12 iunie 1947, înregistrat cu nr. 7385/09.08.1947.
66. Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Referat, nr. 7313/07.08.1947.
67. Arhivele Naționale ale României – Direcția Județeană Iași, Fond Mitropolia Moldovei, dosar 66/1888–1889, Incendiul de la Mănăstirea „Trei Ierarhi” și arderea raclei cu moaștele Sf. Cuv. Parascheva.
68. Arhivele Naționale ale României, dosar 11/1936, Serbări Naționale.
69. Arhivele Naționale ale României, dosar 11/1938.
70. Arhivele Naționale ale României, Filiala Iași, dosar 124/1931.
71. Arhivele Naționale ale României, Fond Comitetul pentru Cultură și Artă, dosar 87/1956.
72. Biblioteca Academiei Române (BAR), B.A.R.P.R., cota I 631839, *Slujba Sfintei Parascheva*, 1692.
73. Biblioteca Academiei Române (BAR), B.A.R.P.R., cota I 631839.
74. Biblioteca Academiei Române (BAR), Cărțile Românești Vechi (C.R.V.) 94.
75. Biblioteca Academiei Române (BAR), cota B.A.R.P.R. I 631839, C.R.V. 94, N.S. 12112.
76. Biblioteca Academiei Române (BAR), fond slav, manuscris nr. 584, *Sinaxarul slavonesc al Sfintei Parascheva*, ff. 75–78.
77. Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Bucovinei (Iași), Fond Biblioteca Mitropoliei, cota III 6601, *Slujba Cuvioasei Maicii noastre Parascheva din Epivat*, Tipografia Mitropoliei Moldovei, 1841.

78. Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Carte Românească Veche, cota I-6957.
79. Biblioteca Patriarhiei din Ierusalim, manuscris nr. 161, ff. 54–66.
80. Bibliotheca Hagiographica Graeca (BHG), nr. 1420z.
81. Fond Dragomirna, manuscrisul nr. 1770/681.
82. Fond Dragomirna, manuscrisul nr. 1789/700.
83. Fond Dragomirna, manuscrisul nr. 1794/705.
84. Fond Dragomirna, manuscrisul nr. 1876/787.
85. Fond Putna, manuscris nr. P I 56.
86. Fond Putna, MP_180906–51 și MP_181359–67.
87. Fond Putna, nr. înreg. 1 (vechea înregistrare: nr. 48, 557 II ex 1863).
88. Spitalul Universitar de Boli Infecțioase Iași, Cerere către Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit, 1995.

E. Documente publice și comunicate

89. Academia Română, Comunicat de presă din 18 noiembrie 2019, Lansarea ediției facsimilate *Psaltichie românească*.
90. Autoritatea Națională pentru Turism, Brevet de turism nr. 16421/19.04.2010.
91. Autoritatea Națională pentru Turism, Licență de turism nr. 1379/06.03.2019.
92. Biroul de Presă al Arhiepiscopiei Iașilor, Comunicat de presă „Sărbătoarea Sfintei Parascheva – 2014”.
93. BRV, vol. IV, pp. 31–32, nr. 40.
94. Comitetul Județean pentru Situații de Urgență Iași, Hotărârea nr. 35/06.10.2020 privind măsurile adoptate în ședința extraordinară din 6 octombrie 2020.
95. Francisc, Papa, *Misericordiae Vultus (Bula de proclamare a Anului Sfânt al Milostivirii)*, 2015, nr. 14.
96. Guvernul României – Comitetul Național pentru Situații de Urgență, Hotărârea nr. 47/05.10.2020 privind aprobarea listei țărilor/zonelor de risc epidemiologic și stabilirea unor măsuri în domeniul sănătății publice.
97. Mitropolia Moldovei și Bucovinei – Cabinetul Mitropolitan, Adresă nr. 3580/31.03.2020.
98. Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Comunicat de presă „Sărbătoarea Sfintei Cuvioase Parascheva – Iași 2020”, 23 septembrie 2020, <https://mmb.ro/comunicat-de-presa-sarbatoarea-sfintei-cuvioase-parascheva-iasi-2020>, accesat 07.04.2025.
99. Российская государственная библиотека (RSL), Ф. 310, № 76, *Муня служебная на сентябрь, октябрь и ноябрь*, <https://lib-fond.ru/lib-rgb/310/f-310-76/>, accesat 25.11.2025.

F. Dicționare și enciclopedii

100. Achtemeier, Paul J., (ed.), *Bible Dictionary*, HarperSanFrancisco, San Francisco, 1996.
101. Aga, Victor, *Simbolica biblică și creștină*, Tipografia Diecezană, Timișoara, 1935.

102. Bălan, Ioanichie, *Sinaxar ortodox general și dicționar aghiografic*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1998.
103. Braniște, Ene, Braniște, Ecaterina, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2001.
104. Braniște, Ene, Braniște, Ecaterina, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Editura Diecezană, Caransebeș, 2011.
105. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, Editura Polirom, Iași, 2009.
106. Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Editura Saeculum, București, 2002.
107. Constantinescu, I., *România de la A la Z. Dicționar turistic*, Editura Stadion, București, 1970.
108. Cross, F. L., (ed.), *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford University Press, Oxford, 1997.
109. Davies, J. G., (ed.), *The New Westminster Dictionary of Liturgy and Worship*, Westminster Press, Philadelphia, 1986.
110. *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique*, tome XII, Beauchesne, Paris, 1984.
111. *Dicționar biblic*, red. J. D. Douglas, Editura Cartea Creștină, Oradea, 1995.
112. *Dicționar de muzică bisericească românească*, Editura Basilica, București, 2013.
113. *Dicționar de termeni muzicali*, Editura Enciclopedică, București, 2010.
114. *Dicționarul explicativ al limbii române*, coord. Ion Coteanu, Lucreția Mareș, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.
115. *Encyclopedia Judaica*, vol. 16, Thomson Gale, New York, 2007.
116. *Encyclopedia of Ancient Christianity*, ed. Angelo Di Berardino, InterVarsity Press, Downers Grove (IL), 2014.
117. Feuillet, Michel, *Vocabolario del Cristianesimo*, Edizioni Arkeios, Roma, 2001.
118. *Glossary of Ecclesiastical Terms*, Oxford & Cambridge, London, 1872.
119. Hall, James, *Dictionary of Subjects and Symbols in Art*, Harper & Row – Icon Editions, New York, 1974.
120. Lacoste, Jean-Yves, (ed.), *Christian Theology*, Routledge, New York, 2005.
121. Lampe, G. W. H., *A Patristic Greek Lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 1961.
122. Leclercq, Henri, „Acatistus”, în *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie*, tome I/1, Letouzey et Ané, Paris, 1924.
123. Marcu, George, (coord.), *Dicționarul personalităților feminine din România*, Editura Meronia, București, 2009.
124. McKim, Donald, (ed.), *The Westminster Dictionary of Theological Terms*, Westminster John Knox Press, Louisville (KY), 2014.
125. *Micul dicționar academic*, coord. Ion Coteanu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2010.

126. *New Catholic Encyclopedia*, vol. 11, Thomson Gale – The Catholic University of America, Washington D.C., s.a.
127. Nicol, Donald, *A Biographical Dictionary of the Byzantine Empire*, Thames & Hudson, London, 1991.
128. *Noul dicționar explicativ al limbii române*, Editura Litera Internațional, București, 2002.
129. Orr, James, (ed.), *International Standard Bible Encyclopaedia*, vol. IV, The Howard-Severance Company, Chicago, 1915.
130. Pont-Humbert, Catherine, *Dicționar universal de rituri, credințe și simboluri*, trad. Nicolae Constantinescu, Editura Lucman, București, 1996.
131. Popa, Marcel D., Stănciulescu, Alexandru, Florin-Matei, Gabriel, Tudor, Anicuța, Zgăvârdici, Carmen, Chiriacescu, Rodica, *Dicționar enciclopedic*, Editura Enciclopedică, București, 1993–2009.
132. Preda, Emil, *Dicționar al sfinților ortodocși*, Editura Lucman, București, 2000.
133. Prokurat, Michael, *Historical Dictionary of the Orthodox Church*, Scarecrow Press, Lanham (MD), 1996.
134. Scriban, August, *Dicționarul limbii românești*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.
135. Scriban, August, *Dicționarul limbii românești*, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, București, 1939.
136. Shipley, Orby, (ed.), *A Glossary of Ecclesiastical Terms*, Oxford & Cambridge, London, 1872.
137. Stoicescu, Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV–XVII)*, Editura Enciclopedică, București, 1971.
138. *The Oxford Dictionary of Byzantium*, vol. 3, Oxford University Press, New York–Oxford, 1991.
139. Thein, John, *Ecclesiastical Dictionary*, Printers to the Holy Apostolic See, New York–Cincinnati–Chicago, 1900.
140. Timuș, Gherasim, *Dicționar aghiografic. Viețile sfinților*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989.
141. Vigouroux, F., *Dictionnaire de la Bible*, tome V, Letouzey et Ané, Paris, 1912.

G. Volume

142. †Anania, Î.P.S. Bartolomeu, *Pastorală la Învierea Domnului*, Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului, Cluj-Napoca, 1999.
143. †Andreicuț, Î.P.S. Andrei, *Astăzi mai putem trăi frumos? Pledoarie pentru o viață morală curată*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2012.
144. †Calinic Botoșăneanul, *Sfinții – mlădițe din Hristos (51 de predici)*, Editura Doxologia, Iași, 2010.
145. †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Călătorind cu Dumnezeu. Înțelesul și folosul pelerinajului*, Editura Basilica, București, 2008.

146. †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pelerinajul – drum spre Înviere*, Editura Basilica, București, 2010.
147. †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Teologie și spiritualitate*, Editura Basilica, București, 2010.
148. †Episcop Ioachim Giosanu, , *Cultul Sfintei Parascheva în Ortodoxie. Cercetare hagiografică și liturgică*, Editura Filocalia, Roman, 2013.
149. †Streza, Dr. Laurențiu, *Din exilul păcatului la masa Împărăției. II. Pelerini cu Hristos spre Înviere prin Postul Mare*, Editura Andreiana, Sibiu, 2017.
150. †Ștefănescu, Melchisedec, *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, partea I, București, 1874.
151. †Ștefănescu, Melchisedec, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 de mănăstiri și biserici antice din Moldova*, București, 1885.
152. Alexandrescu, Sorin, *Tipicul Mănăstirii Putna. Contribuții la istoria cultului în Moldova medievală*, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, Mănăstirea Putna, 2020.
153. Alexandru, Maria, *Calofonia bizantină între oralitate și notație*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008.
154. Allison, Scott T., Goethals, George R., *Heroes: What They Do and Why We Need Them*, Oxford University Press, Oxford, 2011.
155. Autor necunoscut, *Aducerea*, ediție îngrijită de Gheorghe Chivu, Editura Academiei Române, București, 1993.
156. Autor necunoscut, *O grădină duhovnicească în Muntenia-Mănăstirea Samurcășești-Ciorogârla*, Editura Basilica, București, 2012.
157. Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, vol. II, ed. Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1994.
158. Aziri, B., Nedelea, A., *Business Strategies in Tourism*, Ecoforum, vol. 2, Suceava, 2013.
159. Bahrin, pr. Dragoș, *Canoane pe cele 8 glasuri la Sfânta Cuvioasă Parascheva de la Iași (14 octombrie)*, Editura Doxologia, Iași, 2022.
160. Balș, G., *Bisericile și mănăstirile moldovenești din secolele XVII–XVIII*, București, 1933.
161. Barbu, Violeta, *Purgatoriul misionarilor. Contrareforma în Țările Române în secolul al XVII-lea*, Editura Academiei Române, București, 2008.
162. Barbu-Bucur, Sebastian, „Psaltirea rumânească” a lui Filotei sin Agăi Jipei, vol. I: *Catavasier*, București, 1981.
163. Barbu-Bucur, Sebastian, *Filotei sin Agăi Jipei. Psaltichie rumânească I. Catavasier*, Editura Muzicală, București, 1981.
164. Barnavi, Eli, (coord.), *Grand Atlas des Religions*, Encyclopaedia Universalis, Paris, 2002.
165. Bauman, Zygmunt, *Modernitatea lichidă*, Editura Litera, București, 2012.
166. Băbuș, Emanoil, *Bizanțul. Istorie și spiritualitate*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura Sophia, București, 2003.

167. Băbuț, Gheorghe, *Pelerinul român*, ed. a III-a, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1992.
168. Băbuț, Gheorghe, *Pelerinul român*, Editura Pelerinul Român, 1999.
169. Bădiliță, Ioan, *Dumnezeiasca Liturghie. Misiune eclezială și mărturisire de credință*, Colecția „Episteme”, Editura Doxologia, Iași, 2016.
170. Bălan, arhim. Ioanichie, *Patericul românesc*, ed. a V-a, Editura Mănăstirii Sihăstria, Vânători-Neamț, 2005.
171. Bălan, arhim. Ioanichie, *Patericul românesc*, Editura Episcopiei Romanului, Roman, 1998.
172. Bălan, arhim. Ioanichie, *Sfinte moaște din România*, Editura Mănăstirii Sihăstria, Vânători-Neamț, 2004.
173. Bănică, Mirel, *Nevoia de miracol. Fenomenul pelerinajelor în România contemporană*, Editura Polirom, Iași, 2014.
174. Bărsănescu, Ștefan, *Pagini nescrise din istoria culturii românești*, Editura Științifică, București, 1971.
175. Bârlea, Ovidiu, *Mica enciclopedie a poveștilor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
176. Beloiu, V. L., *Miracolul în viața omului modern. O monografie sociologică a pelerinajului*, Editura Christiana, București, 2015.
177. Bhardwaj, S. M., Rinschede, Günter, *Pilgrimage: A Worldwide Phenomenon*, Dietrich Reimer Verlag, Berlin, 1988.
178. Bhardwaj, S. M., Rinschede, Günter, Sievers, A., *Pilgrimage in the Old and New World*, Dietrich Reimer Verlag, Berlin, 1994.
179. Bianu, Ioan, Hodoș, Nerva, Simonescu, Dan, *Bibliografia românească veche (1508–1830)*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1944.
180. *Binefacerile Sfintei Cuvioase Parascheva*, vol. I, volum realizat cu osteneala Protosinghelului Valerian Radu, Editura Doxologia, Iași, 2011.
181. *Binefacerile Sfintei Cuvioase Parascheva*, vol. II, volum realizat cu osteneala Protosinghelului Valerian Radu, Editura Doxologia, Iași, 2014.
182. *Binefacerile Sfintei Cuvioase Parascheva*, vol. III, volum realizat cu osteneala Protosinghelului Valerian Radu, Editura Doxologia, Iași, 2017.
183. Bingemer, Maria Clara, *Mary: Mother of God, Mother of the Poor*, Wipf & Stock, Eugene (OR), 2016.
184. Bogdan, N. A., *Orașul Iași, odinioară și astăzi. Schițe istorice și administrative*, Tipografia „Viața Românească”, Iași, 1904.
185. Bradshaw, Paul F., McGowan, Anne, *The Pilgrimage of Egeria: A New Translation of the Itinerarium Egeriae with Introduction and Commentary*, Liturgical Press, Collegeville (MN), 2018.
186. Braniște, Ene, pr. prof., *Participarea la Liturghie*, Editura România Creștină, București, 1999.
187. Braniște, Marin M., *Însemnările de călătorie ale peregrinei Egeria (sec. IV)*, Editura Mitropoliei Craiovei, Craiova, 1982.

188. Breck, John, *Darul sacru al vieții*, trad. P.S. Irineu Pop Bistrițeanul, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2001.
189. Brezeanu, Stelian, *Istoria Imperiului Bizantin*, Editura Meronia, București, 2007.
190. Brown, Peter, *The Cult of the Saints: Its Rise and Function in Latin Christianity*, University of Chicago Press, Chicago, 1981.
191. Bunge, Gabriel, *Earthen Vessels: The Practice of Personal Prayer According to the Patristic Tradition*, Ignatius Press, San Francisco, 2002.
192. *Calendarul Sfinților din fresca Mănăstirii Sucevița*, Editura Mănăstirea Sucevița, Sucevița, 2016.
193. Calinic Delikanis, arhim., *Documente patriarhicești*, tomul III, Constantinopol, 1905.
194. Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, trad. după originalul latin de Gh. Guțu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973.
195. Cantemir, Dimitrie, *Istoria Imperiului Otoman*, vol. II, București, 1887.
196. Cațafăny, George, *Minunile Sfintei Parascheva ale cărei sfinte moaște se află la Iași*, București, 1915.
197. *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, ed. îngrijită de Maria Holban (red.), M. M. Alexandru-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura Științifică, București, 1973.
198. *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.
199. *Călători străini despre Țările Române*, vol. X, partea a II-a, Editura Academiei Române, București, 2001.
200. Căndea, Virgil, *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie de creații românești și izvoare despre români în colecții din străinătate*, vol. I: *Albania–Grecia*, Editura Enciclopedică, București, 1991.
201. Chifăr, Nicolae, *Istoria creștinismului*, vol. IV, Editura Trinitas, Iași, 2005.
202. Christian Jr., William A., *Visionaries: The Spanish Republic and the Reign of Christ*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles, 1996.
203. Cioban, G. L., *The Black Swan of the Romanian Tourism*, Ecoforum, vol. 4, Suceava, 2015.
204. Ciohodaru, Constantin, Platon, Gheorghe, *Istoria orașului Iași*, Editura Junimea, Iași, 1980.
205. Cîrșeanu, Badea, *Tezaurul liturgic al Sfintei Biserici Creștine Ortodoxe de Răsărit*, vol. II, București, 1911.
206. Clark, Elizabeth A., *The Origenist Controversy: The Cultural Construction of an Early Christian Debate*, Princeton University Press, Princeton (NJ), 1992.
207. Codrescu, Th., *Uricarul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, vol. VIII, Tipo-litografia Buciumului Român, Iași, 1886.
208. Coleman, Simon, Eade, John, *Reframing Pilgrimage: Cultures in Motion*, Routledge, London–New York, 2004.

209. Coman, Mihai, *Mass-media în România comunistă*, Editura Polirom, Iași, 2003.
210. *Condica lui Gheorgachi (1762)*, Editura Fundația Regele Carol I, București, 1939.
211. Conomos, Dimitri E., *The Late Byzantine and Slavonic Communion Cycle*, Holy Cross Orthodox Press, Brookline (MA), 1985.
212. Costin, Miron, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, ed. critică de P. P. Panaitescu, Editura Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1944.
213. Costin, Miron, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ediție comentată, introducere, glosar și indice de Ioan Șt. Petre, Editura Cugetarea, București, 1943.
214. Creangă-Caia, Olga, *Copilăria Sfintei Parascheva de la Iași*, Editura Doxologia, Iași, 2014.
215. *Cronicile slavo-române din secolele XV–XVI*, publ. de Ion Bogdan, ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1959.
216. Cuviosul Eustatie Protopsaltul, *Primul compozitor român. Antologhionul de la 1511, primul manuscris muzical românesc*, studii și facsimil, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, Mănăstirea Putna.
217. Damaskinos Grigoriatul, monahul, *Pelerinaj în Biserica Ortodoxă Română*, Editura Athos, Pireu, 1986.
218. Dascălu, Nicolae, Iftimi, Sorin, *Pelerin în Iași*, Editura Trinitas, Iași, 2000.
219. David, diac. Petru, *Caută și vei afla. Sinaxar transilvan*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 1998.
220. David, pr. Petre T., *Tipărituri vechi bisericești în limba slavonă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975.
221. Decaux, Alain, *Viața Sfântului Pavel*, trad. Th. Rogin, Editura Humanitas, București, 2007.
222. Desartovici, L. S., *Sfânta Cuvioasă Parascheva cu sfintele moaște la Iași. Viața, istoricul moaștelor, minunile, Acatistul, Paraclisul*, Editura Sophia, București, 2009.
223. Desartovici, L. S., *Sfânta Parascheva de la Iași. Dragostea mea e nemuritoare: viața, minunile, rugăciuni*, Editura Sophia, București, 2021.
224. Diamandi, Sterie, *Fiul lui Dumnezeu – fiul omului*, Editura Albatros, București, 2008.
225. Díez, Maribel, *Wandering Monks, Virgins, and Pilgrims: Ascetic Travel in the Mediterranean World, A.D. 300–800*, The Pennsylvania State University Press, University Park (PA), 2005.
226. Dimitriu, Gheorghe, *Moaștele Sfintei Parascheva la Iași*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1991.
227. Dîrtaș, Mustafa Yakup, *Line of Miracle or Contamination? Sfânta Parascheva as a Contested Pilgrimage amid Covid-19 Pandemic (2020)*, în *New Europe*

- College Yearbook. Pontica Magna Program and Gerda Henkel Program 2020–2021*, Editura New Europe College, București, 2022.
228. *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova (1384–1448), vol. I, doc. nr. 130, întocmit de C. Ciohodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975.
 229. *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975.
 230. *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976.
 231. *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. III, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980.
 232. *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. IV, Editura Academiei Române, București, 2019.
 233. Drăghiceanu, Virgil, „Comunicate”, în *Inscripții din Bisericile României*, ed. Nicolae Iorga, vol. II, Editura Academiei Române, București, 1908.
 234. Dudaș, Florin, *Cazania lui Varlaam în Transilvania. Studiu istoric și bibliologic*, Editura de Vest, Timișoara, 2005.
 235. Duffy, Eamon, *Saints and Sinners: A History of the Popes*, Yale University Press, New Haven–London, 2006.
 236. Dunn, James D. G., *The Theology of Paul the Apostle*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids (MI), 1998.
 237. Eade, John, Sallnow, Michael J., (eds.), *Contest of the Sacred: The Anthropology of Christian Pilgrimage*, University of Illinois Press, Urbana, 1991.
 238. Efrem Filotheitul, *Starețul meu Iosif Isihastul*, trad. ierom. Ștefan Nuțescu, Editura Evanghелиsmos, București, 2010.
 239. Efremov, Alexandru, *Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași: istorie, artă, spiritualitate*, Editura Trinitas, Iași, 2009.
 240. Égérie, *Journal de voyage (Itinéraire)*, introd., text critic, trad., note și hărți de Pierre Maraval, Les Éditions du Cerf, Paris, 1997.
 241. Elad, Amikam, *Medieval Jerusalem and Islamic Worship*, Brill, Leiden–New York, 1994.
 242. Elad, Amikam, *Medieval Jerusalem and Islamic Worship: Holy Places, Ceremonies, Pilgrimage*, Brill, Boston–Leiden, 1999.
 243. Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. II, Editura Polirom, Iași, 2011.
 244. Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I: *De la epoca de piatră la misterele din Eleusis*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
 245. Eliade, Mircea, *Nostalgia originilor*, Editura Humanitas, București, 2013.
 246. Eliade, Mircea, *Sacru și profanul*, Editura Humanitas, București, 1992.
 247. Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, trad. M. Noica, Editura Humanitas, București, 2013.

- 248.Elsner, Jas, Rutherford, Ian, (eds.), *Pilgrimage in Graeco-Roman and Early Christian Antiquity. Seeing the Gods*, Oxford University Press, Oxford, 2005.
- 249.Erbiceanu, Constantin, *Bibliografia greacă*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1903.
- 250.Erhan, Viorel, *Mănăstiri și biserici din orașul Iași și împrejurimi*, Editura Tehnopress, Iași, 2003.
- 251.Evdokimov, Michel, *Pelerini ruși și vagabonzi mistici*, trad. Magdalena Mărculescu-Cojocă, Editura Pandora, Târgoviște, 1999.
- 252.Fermo, Monica, *Talita kumi: înviind pe drumul Damascului*, Editura Lumen, București, 2008.
- 253.Filothei sin Agăi Jipei, *Psaltichie rumânească*, ediție facsimilată după manuscrisul românesc 61 al Bibliotecii Academiei Române, coord. Gabriela Dumitrescu, Editura Excelență prin Cultură, București, 2019.
- 254.Frank, Georgia, *The Memory of the Eyes. Pilgrims to Living Saints in Christian Late Antiquity*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles, 2000.
- 255.Frișan C., *Egeria. Pelerinaj la locurile Sfinte*, Editura Galaxia Gutemberg, Târgu Lăpuș, 2009.
- 256.Gane, Constantin, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, Editura Universul, București, 1933.
- 257.Getcha, Job, *Les grandes fêtes dans l'Église de Jérusalem entre 381 et 431*, Institut de Théologie Orthodoxe Saint-Serge, Paris, 1998.
- 258.Gibson, Shimon, *The Cave of John the Baptist*, Random House, London, 2004.
- 259.Gisolf, M. C., *Marketing the In-Betweenness: Tangibles and Intangibles in Tourism, Ecoforum*, vol. 3, Suceava, 2014.
- 260.Giurescu, Constantin C., Giurescu, Dinu C., *Istoria românilor*, vol. III, ed. a VI-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 2021.
- 261.Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, vol. II, ed. a II-a, Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, București, 1943.
- 262.Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, vol. II, Editura Enciclopedică, București, 1976.
- 263.Gînta, Cosmina, *Fenomenul pelerinajului în societatea românească în secolele XIX–XX*, Rezumatul tezei de doctorat, Cluj-Napoca, 2015.
- 264.Goeldner, Charles R., Ritchie, J. R. Brent, *Tourism: Principles, Practices, Philosophies*, John Wiley & Sons, Hoboken, 2012.
- 265.Gorovei, Ștefan S., Székely, Maria Magdalena, *Cetatea de scaun a Moldovei: Iașii în istoria Țării Moldovei*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2003.
- 266.Gorovei, Ștefan S., *Ștefan cel Mare*, Editura Enciclopedică, București, 2005.
- 267.Gorovei, Ștefan S., *Vasile Lupu și ctitoriile sale*, Editura Junimea, Iași, 1976.
- 268.Grămadă, Ion, *Vasile Lupu și epoca sa*, Tipografia „Viața Românească”, București, 1919.
- 269.Grigore, Anamaria Monica, *Les pèlerines. La religion vécue et la Roumanie postcommuniste*, Editura Monica Grigore, Montréal, 2015.

270. Habianovici-Giurovici, Liliana, *Cuvioasa Parascheva*, trad. Liubița Raichici, Editura Andreiană, Sibiu, 2010.
271. Halkin, François, *Hagiographica*, Société des Bollandistes, Bruxelles, 1942.
272. Haralam, arhim. Clement, *Cântări din Slujba Sfintei Preacuvioase Parascheva de la Iași*, Editura Doxologia, Iași, 2013.
273. Harris, Ruth, *Lourdes: Body and Spirit in the Secular Age*, Penguin Books, London, 1999.
274. Hasse, Martine, *Pèlerinage patristique*, Desclée de Brouwer, Paris–Clamecy, 1980.
275. Hazard, Caroline, *A Brief Pilgrimage in the Holy Land*, Gorgias Press, Piscataway (NJ), 2010.
276. Høgel, Christian, *Symeon Metaphrastes: Rewriting and Canonization*, Museum Tusculanum Press, Copenhagen, 2002.
277. Hossfeld, Frank-Lothar, Zenger, Erich, *Psalms 3: A Commentary on Psalms 101–150*, Fortress Press, Minneapolis, 2011.
278. Hussey, J. M., (ed.), *The Cambridge Medieval History*, vol. IV/2, Cambridge University Press, Cambridge, 1967.
279. Iacob, Gheorghe, Platon, Alexandru Florin, *Iași, capitală a spiritualității românești*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2008.
280. Ică, Ioan I., jr., *Canonul Ortodoxiei. Canonul Mare al Sfântului Andrei Criteanul*, Editura Deisis, Sibiu, 2009.
281. Howiecka-Tańska, Hanna, *Żywot Świątej Paraskiewy z Epibatai (BHG 1420z)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Cracovia, 2014.
282. Iorga, Nicolae, *Bizanț după Bizanț*, Editura Enciclopedică Română, București, 1972.
283. Iorga, Nicolae, *Femeile în viața neamului nostru: chipuri, datine, fapte, mărturii*, Tipografia „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, 1912.
284. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești*, Editura Minerva, București, 1908.
285. Iorga, Nicolae, *Istoria poporului românesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
286. Iorga, Nicolae, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Editura Humanitas, București, 2012.
287. Iorga, Nicolae, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VI, Editura Ministerului de Instrucție, București, 1903.
288. Istovan, Mirela-Ramona, *Maramureșul – „Țara” pelerinajului ortodox*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2021.
289. Istrati, pr. dr. Ioan Valentin, *Binefacerile Sfintei Parascheva. Mărturii ale închinătorilor*, Editura Doxologia, Iași, 2011.
290. *Itinerarium Burdigalense (333)*, ed. J. G. C. Anderson, Oxford University Press, Oxford, 1907.
291. Iufu, Ioan, Brătulescu, Victor, *Manuscrise slavo-române din Moldova. Fondul Mănăstirii Dragomirna*, ediție îngrijită, prefață, note, rezumat, indici și

- reproduceri de Olimpia Mitric, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012.
292. Jitariu, protos. Varahiil, *Acatistul și viața și nevoințele Sfintei Cuvioase Maicii Parascheva*, ed. I, Craiova, 1942; ed. II, București, 1943.
 293. Jitaru, ierom. Varahiil, *Viața și Acatistul Sfintei Parascheva*, Craiova, 1942.
 294. Kaluzniacki, Emil, *Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius (1375–1393)*, Verlag der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Viena, 1901.
 295. King, Mike, *Secularism: Hidden Origins of Disbelief*, James Clarke & Company, Cambridge, 2007.
 296. Lamprou-Papakarmezi, Soutana, *Saint Paraskeve the Epivatene*, Aristotel University of Thessaloniki, Thessaloniki, 2001.
 297. Larchet, Jean-Claude, *Omul – trup și suflet*, Editura Sophia, București, 2006.
 298. Larchet, Jean-Claude, *Viața liturgică*, trad. Felicia Dumas, Doxologia, Iași, 2017
 299. Lechevalier, I. V., *Voyage de la Propontide et du Pont Euxin*, tomul II, Paris, 1800.
 300. Losten, Basil H., *Our Paschal Pilgrimage*, Eastern Christian Publications, 1996.
 301. Luther, Martin, *Address to the Christian Nobility of the German Nation (1520)*, în *Three Treatises*, Fortress Press, Philadelphia, 1970.
 302. Macarie, ierom. Simonopetritul, *Rânduiala slujbelor în tradiția athonită*, Editura Evanghelistos, București, 2004.
 303. Makarios, ierom. Simonopetritul, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, Editura Deisis, Sibiu, 2000.
 304. Malherbe, Michel, *Enciclopedia religiilor*, vol. I, Editura Nemira, București, 2012.
 305. Manolescu A., *Locul călătorului. Simbolistica spațiului în Răsăritul creștin*, Editura Paidă, București, 2002.
 306. Maraval, Pierre, *Lieux saints et pèlerinages d'Orient*, Les Éditions du Cerf, Paris, 2004.
 307. Marcu, George, *Femei de seamă din România. De ieri și de azi*, Editura Meronia, București, 2017.
 308. Margry, Peter Jan, *Shrines and Pilgrimage in the Modern World: Itineraries into the Sacred*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2008.
 309. Marinescu, Adrian, *Mănăstirea Sf. Ecaterina de la Muntele Sinai, centru de spiritualitate ortodoxă și legăturile ei cu Țările Române (secolele III–XXI). Izvoare patristice, postpatristice și interpretări*, Teză de doctorat, Iași, 2004.
 310. Markham, Ian S., *Theological Resources for Ministry*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2004.
 311. Mazilu, Dan Horia, *Recitind literatura română veche*, vol. II, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
 312. Mănăstireanu, Dănuț, *Biserica și statul în România comunistă*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2005.

313. McGaughey, Douglas R., *Strangers and Pilgrims: On the Role of Aporiai in Theology*, Walter de Gruyter, Berlin, 1997.
314. McGowan, Anne, Bradshaw, Paul F., *The Pilgrimage of Egeria: A New Translation of the Itinerarium Egeriae with Introduction and Commentary*, Liturgical Press Academic, Collegeville (MN), 2018.
315. McGowan, Anne, Bradshaw, Paul F., *The Pilgrimage of Egeria: A New Translation of the Itinerarium Egeriae with Introduction and Commentary*, Alcuin Club Collections 93, Liturgical Press Academic, Collegeville (MN), 2018.
316. McGrath, Alister E., *Christianity: An Introduction*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2015.
317. McGrath, Alister E., *Reformation Thought: An Introduction*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2012.
318. Mercăș, Ioan (Atanasie) A., *Mănăstirea Nicula în „geografia spirituală a poporului român”. Pelerinajul de la Praznicul Adormirii Maicii Domnului – timp al împlinirilor duhovnicești și orizont al pastorației ortodoxe*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2019.
319. Merticariu, Arhim. lect. dr. Varlaam, Danielescu, Niță, pr. asist. dr., Dan, Vicovan, pr. conf. dr. Ion, *Păstori ai Bisericii și promotori ai culturii. Mitropolii Moldovei de la început până azi*, Editura Trinitas, Iași, 2005.
320. Metes, Ștefan, *Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, Arad, 1918.
321. Mineva, Evelina, *The Byzantine Hagiographic and Hymnographic Texts on St Parasceve of Epibatae. Part I: The Byzantine Vita of St Parasceve of Epibatae or the Vita by Vasilikos the Deacon*, Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, 2017.
322. Mitrofanovici, Dr., Tarnavski, T., Cotlarciuc, Nect. N., *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929.
323. Moisesescu, Gheorghe, *Catolicismul în Moldova până la sfârșitul veacului al XIV-lea*, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1942.
324. Mureșanu, Florin, *Cazania lui Varlaam, 1643–1943. Prezentare în imagini*, editor Emil Hațieganu, Kolosvár (Cluj), 1944.
325. Nadal Cañellas, Juan, *The Byzantine Daily Worship: History and Theology of the Typikon*, Pontificium Institutum Studiorum Orientalium, Roma, 2003.
326. Necula, pr., Constantin, *Sfânta Parascheva. Izvor de har și binecuvântare*, Editura Bookzone, București, 2024.
327. Neculau, Adrian, (coord.), *O societate în căutarea libertății. Mentalități și instituții în România postbelică*, Editura Polirom, Iași, 2011.
328. Neculce, Ion, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ediție de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1982.
329. Nicolae, Florentina, *Iconografia post-bizantină în Moldova. Secolele XV–XVI*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013.
330. Noica, Constantin, *Devenirea întru ființă*, Editura Humanitas, București, 1998.

331. Panaitescu, P. P., *Manuscrisele slave din R.P.R.*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1959.
332. Pann, Anton, *Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești sau Gramatica melodică*, București, 1845.
333. *Paraclisul și Acatistul Sfintei Cuvioase Parascheva*, ediție îngrijită de Ștefan Mihalcea, adaptare text și melodie de Adrian Sîrbu și Alexandru Grigoraș, Editura Doxologia, Iași, 2013.
334. Parasca, Petru, *La obârșia Mitropoliei Țării Moldovei*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2002.
335. Pascu, Ștefan, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1971.
336. Pașcan, Ioan, *Viața Preacuvioasei Maicii noastre Parascheva*, Cernăuți, 1904.
337. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990.
338. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1992.
339. Păcurariu, Mircea, *Sfinți daco-români și români*, Editura Trinitas, Iași, 1994.
340. *Pelerinul rus*, trad. arhim. Paulin Lecca, Editura Agnos, Sibiu, 2009.
341. Pentkovski, Aleksei, *Povestirile unui pelerin în căutarea rugăciunii neîncetate*, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2001.
342. Peters, F. E., *Jerusalem and Mecca: The Typology of the Holy City in the Near East*, New York University Press, New York, 1986.
343. Petraru, Gheorghe, *Parohia – spațiu de comuniune și evanghelizare*, Editura Doxologia, Iași, 2017.
344. Picioruș, Dorin Octavian, *Pelerina Egeria și cultul ortodox*, Editura Sophia, București, 2005.
345. Pippidi, Andrei, *Tradiția bizantină în cultura română*, Editura Enciclopedică, București, 1991.
346. Pippidi, Andrei, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în secolele XVI–XVIII*, Editura Academiei Române, București, 1983.
347. Pippidi, Andrei, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în secolele XVI–XVIII*, ediția a II-a, Editura Corint, București, 2001.
348. Pleșu, Andrei, *Despre bucurie în Est și în Vest*, Editura Humanitas, București, 2010.
349. Poenaru, Daniela, *Contribuții la Bibliografia românească veche*, Editura Academiei Române, Târgoviște, 1972.
350. Popescu, Emilian, Teoteoi, Tudor, (eds.), *Rêver Byzance. Le dessein du prince Pierre Rareș de Moldavie pour libérer Constantinople*, în *Études byzantines et post-byzantines*, vol. IV, Editura Trinitas, Iași, 2001.
351. Popescu, Gabriela Ligia, *Comportamentul religios – de la psihologie la o perspectivă transdisciplinară*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2014.

352. Popescu-Făurei, diac. Nicolae, *Biserica „Trei Ierarhi” din Iași tratată din punct de vedere istoric*, Teză de licență, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1904.
353. Porumb, Marius, *Biserici de zid din Țara Clujului până la 1700*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013.
354. Porumb, Marius, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, Editura Meridiane, București, 1996.
355. Pseudo-Enachi Kogălniceanu, Ioan Canta, *Cronici moldovenești*, ediție îngrijită de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, Editura Minerva, București, 1987.
356. Radu, V., *Voyage du patriarche Macarie d'Antioche. Étude préliminaire. Valeur des manuscrits et des traductions*, Paris, 1927.
357. Ralles, G., Potles, M., *Sýntagma tōn theiōn kai hierōn kanōnōn*, vol. IV, Atena, 1852.
358. *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1958.
359. Restall, Matthew, *Seven Myths of the Spanish Conquest*, Oxford University Press, Oxford, 2003;
360. Rezachevici, Constantin, *Cronologia domnilor din Țara Românească și Moldova (1324–1881)*, vol. I, Editura Enciclopedică, București, 2001.
361. Roux, Jean-Paul, *Istoria războiului dintre islam și creștinătate (622–2007)*, trad. Lucia Postelnicu Pop, Editura Artemis, București, 2007.
362. Rusev, Petăr, *Reformată na Evtimii de Tărnovo*, Editura Nauka i Izkustvo, Sofia, 1980.
363. Russo, D., *Istoriografia greco-română (1453–1821)*, Editura Cartea Românească, București, 1919.
364. Ryan, Jordan J., *From the Passion to the Church of the Holy Sepulchre: Memories of Jesus in Place, Pilgrimage, and Early Holy Sites over the First Three Centuries*, T&T Clark – Bloomsbury Publishing, London, 2021.
365. Sabados, Marina Ileana, *The Diocesan Cathedral of Roman (Catedrala Episcopiei Romanului)*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1990.
366. Sava, Pr. prof. univ. dr. Viorel, , „În Biserica Slavei Tale”. *Studii de teologie și spiritualitate liturgică (IV)*, Editura Doxologia, Iași, 2022.
367. Săndulescu, Valentin, *Bisericile din Iași. Studiu monografic*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2000.
368. Schmemmann, Alexander, *Introducere în teologia liturgică*, trad. Vasile Barzu, Editura Sophia, București, 2009.
369. Schmemmann, Alexander, *Liturghia–Taina Împărăției*, Editura Sophia, București, 2005.
370. Schmemmann, Alexander, *Liturghie și viață. Prelegeri de desăvârșire creștină prin intermediul experienței liturgice*, Editura Basilica, București, 2014.
371. Schmemmann, Alexander, *Pentru viața lumii. Sfintele Taine și Ortodoxia*, Editura Sophia, București, 2001.

372. *Sfânta Cuvioasă Parascheva cu sfințele moaște la Iași. Viața, istoricul moaștelor, minunile, Acatistul, Paraclisul*, ed. îngrijită de L. S. Desartovici, Editura Sophia, București, 2009.
373. *Sfânta Cuvioasă Parascheva, cu sfințele moaște la Iași: viața, istoricul moaștelor, minunile, Acatistul, Paraclisul*, Editura Sophia, București, 2008.
374. *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, ed. pr. Petru Sidoreac, Editura Trinitas, Iași, 2000.
375. *Sfânta Parascheva de la Iași. Dragostea mea e nemuritoare. Viața, minunile, rugăciuni*, ed. îngrijită de L. S. Desartovici, Editura Sophia, București, 2021.
376. Simionescu, Dan, *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi*, București, 1939.
377. Simionescu, Dan, *Bibliografia românească veche (1508–1830)*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1903–1944.
378. Soare, Ionica, *Turism. Tipologii și destinații*, Editura Transversal, Târgoviște, 2007.
379. Solcanu, Ion, (coord.), *Istoria românilor*, vol. V: *O epocă de înnoiri în spirit european (1504–1711)*, Editura Polirom, Iași, 2001.
380. Spiridon, Archimandrite, *Mes missions en Sibérie*, Les Éditions du Cerf, Paris, 1950.
381. Stan, Lavinia, Leuștean, Lucian, *Church, State and Democracy in Expanding Europe*, Oxford University Press, Oxford, 2011.
382. Stathis, Grigorios, *Introduction to the Kalophonic Sticherarion*, Atena, 1975.
383. Stathis, Grigorios, *Studies in Byzantine Music*, Atena, 1995.
384. Stănescu, D., *Viața și minunile Sfintei Parascheva. Țara Românească este patria ei*, Tipografia „Cartea Românească”, București, 1938.
385. Stoicescu, Nicolae, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, Direcția Patrimoniului Cultural Național – Biblioteca Monumentelor Istorice din România, București, 1974.
386. Summerson, Jonathan, *Pilgrimage: An Image of Medieval Religion*, Faber, London, 1975.
387. Székely, Maria Magdalena, *Mănăstirea Golia din Iași. Istorie și artă*, Editura Trinitas, Iași, 2008.
388. Székely, Maria Magdalena, *Sfetnicii lui Petru Rareș. Studiu prosopografic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2002.
389. Székely, Maria Magdalena, *Tiparnița din Iași și influența sa culturală*, Editura Trinitas, Iași, 2008.
390. Șeineanu, Lazăr, *Basmele române în comparație cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice*, Editura Minerva, București, 1978.
391. Șerban, Constantin, *Vasile Lupu, domn al Moldovei (1634–1653)*, Editura Academiei Române, București, 1991.
392. Șerban, Cristian, *Între rock și iubirea fără sfârșit. Confesiuni*, Editura Apologet, București, 2006.

393. Taft, Robert F., *The Liturgy of the Hours in East and West: The Origins of the Divine Office and Its Meaning for Today*, Liturgical Press, Collegeville (MN), 1986.
394. Tanaka, H., *On the Geographic Study of Pilgrimage Places*, Dietrich Reimer Verlag, Berlin, 1988.
395. Tănase, ierom. Petroniu, *Scurt îndrumător pentru pelerinii români*, Editura Coresi, București, 2006.
396. Tellier, Luc-Normand, *Urban World History*, Presses de l'Université du Québec, Québec, 2009.
397. Tesmontant, Claude, *Sfântul Pavel și taina lui Hristos*, trad. Rodica Chiriacescu, Editura Meteor Press, București, 2015.
398. Theodorescu, Răzvan, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X–XIV)*, Editura Academiei Române, București, 1974.
399. Thürmer, Christine, „Drumeții de lungă distanță. Experiențe de viață și sfaturi practice din partea celei mai versate călătoare de pe mapamond”, trad. Maria Bojan, Editura Aqua Forte, Cluj-Napoca, 2023.
400. Tia, Arhim. Teofil, *Metabolismul unei vieți fericite: resacralizarea spațiului contextual. Familia în imaginarul colectiv contemporan*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.
401. Turdeanu, Emil, *Oameni și cărți de altădată*, Editura Enciclopedică, București, 1997.
402. Turner, Victor, *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*, Aldine Publishing, Chicago, 1969.
403. Turner, Victor, Turner, Edith, *Image and Pilgrimage in Christian Culture: Anthropological Perspectives*, Columbia University Press, New York, 1978.
404. Tuță, diac. dr. Nica M., *Sfântul Antimis. Studiu istoric, liturgic și simbolic*, Editura Nemira, București, 1943.
405. Țală, Mădălina Lavinia, *Religie, cultură, turism*, Editura ASE, București, 2021.
406. Ureche, Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție critică de P. P. Panaitescu, Editura Academiei R.P.R., București, 1955; republicată, Editura Litera, București, 2019.
407. Uricariul, Axinte, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, vol. II, ediție de Gabriel Ștrempel, Editura Academiei Române, București, 1994.
408. van Genep, Arnold, *Riturile de trecere*, trad. Lucia Berdan, Editura Polirom, Iași, 1996.
409. Vasilache, Vasile, *Lauda Moldovei: Cuvioasa Parascheva*, Mănăstirea Neamț, 1936.
410. Vasilache, Vasile, *Sfânta Parascheva și Sfânta Filofteia*, București, 1947.
411. Vasile, Vasile, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, vol. II, Editura Interprint, București, 1997.

412. Verdery, Katherine, *National Ideology under Socialism*, University of California Press, Berkeley, 1991.
413. Vermes, Geza, *Jesus the Jew: A Historian's Reading of the Gospels*, SCM Press, London, 1973.
414. *Versiunea arabă a Vieții Sfintei Parascheva cea Nouă*, de Macarie az-Za'im din Alep, studiu introductiv și trad. din limba arabă de Ioana Feodorov, Editura Trinitas, Iași, 2006.
415. *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva* după versiunea arabă a Patriarhului Macarie al Antiohiei (sec. XVII), studiu introductiv și trad. din limba arabă de Ioana Feodorov, Editura Trinitas, Iași, 2006.
416. *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva*, după versiunea arabă a Patriarhului Macarie al Antiohiei (sec. XVII), studiu introductiv și trad. din limba arabă de Ioana Feodorov, Editura Doxologia, Iași, 2010.
417. *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva*, după versiunea greacă a lui Matei Smeritul, Mitropolitul Mirelor, trad. Laura Enache, Editura Doxologia, Iași, 2012.
418. *Viața și Acatistul Cuvioasei Parascheva – ocrotitoarea Moldovei*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 1999.
419. *Viața și Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei*, Colecția Acatiste și Vieți de Sfinți, nr. 86, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, s.a.
420. *Viața, Acatistul și Paraclisul Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
421. Vicovan, pr. Ion, *Biserica Ortodoxă Română în perioada comunistă*, Editura Doxologia, Iași, 2014.
422. Vicovan, pr. prof. dr. Ion, Adumitroaie, pr. Cătălin, *Cuvioasa Parascheva, sfânta populară a Ortodoxiei în istoria și evlavia poporului român*, Editura Trinitas, Iași, 2011.
423. *Viețile Sfinților pe luna octombrie*, ediție îngrijită de arhim. Ioanichie Bălan, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, Roman, 1999.
424. Vintilescu, Petre, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, Editura Nemira, București, 2001.
425. Vintilescu, Petre, *Poezia iconografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, București, 1937.
426. Vintilescu, Petre, pr. prof. dr., *Liturghierul explicat*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1998.
427. Ware, Timothy, *The Orthodox Church*, Penguin Books, London, 1993.
428. Webb, Diana, *Medieval European Pilgrimage*, European Culture and Society Series, Palgrave Macmillan, London, 2002.
429. Wilkinson, John, *Jerusalem Pilgrims before the Crusades*, Aris & Phillips Ltd., Warminster, 1977.
430. Wright, N. T., *Paul: A Biography*, HarperOne, San Francisco, 2018.

431. Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II, ediția a IV-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
432. Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. VII, Editura Cartea Românească, București, 1925.
433. Zamfir, Elena, *Pelerinul modern: între tradiție și consum religios*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2017.
434. *Żywot Świętej Paraskiewy z Epibatai (BHG 1420z)*, ed. Hanna Ilowiecka-Tańska, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Cracovia, 2014.
435. Иванов, И., *Български старини из Македония*, Държавна печатница, София, 1931.

H. Studii și articole

436. †Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, „Călătorind cu Dumnezeu. Înțelesul și folosul pelerinajului”, *Teologie și Viață*, nr. 7–12, 2000.
437. †Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, „Pelerinajul, împărțășire a vieții spirituale și întărire în credință”, *Candela Moldovei*, 1999.
438. †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Călătorie sfântă pentru comori sfinte – înțelesul și folosul pelerinajului (cap. VIII)”, în *Comori ale Ortodoxiei. Explorări teologice în spiritualitatea liturgică și filocalică*, Editura Trinitas, Iași, 2007.
439. †Episcop Ignatie Briancianinov, „Pelerinul”, trad. Monah Nicolae Steinhardt Delarohia, *Altarul Banatului*, nr. 1–3, 1993.
440. †Episcop Visarion Rășinăreanu, „Sfânta Cuvioasă Parascheva în evlavia credincioșilor sibieni”, în *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, Editura Trinitas, Iași, 2000.
441. †Nestor, Mitropolitul Olteniei, „Sfinții români canonizați în anul 1992”, în vol. *Canonizarea unor sfinți români (20–21 iunie 1992)*, București, 1992.
442. †Papandreou, IPS Damaskinos, Mitropolitul Elveției, „Panegiric la Sfânta Parascheva din Epivat”, în *Teologie și Viață*, nr. 5, 1998.
443. †Pavle, Patriarhul Serbiei, „Sfânta Parascheva – model de unitate creștină”, în *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, Editura Trinitas, Iași, 2000.
444. †Pimen, IPS, „Predoslovie”, în *Calendarul Sfinților din fresca Mănăstirii Sucevița*, Mănăstirea Sucevița, 2016.
445. †Streza, Pr. Prof. Liviu, „Relatările unor pelerini ruși din secolele XVI–XVIII, în trecere prin țările române. Despre viața liturgică ortodoxă și locașurile de cult românești”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3–4, 1988.
446. †Ștefănescu, Melchisedec, „Mitropolitul Grigorie Țamblac. Viața și operele sale”, în *Revista pentru Istorie, Arheologie și Filosofie*, anul II, Tipografia Academiei Române, București, 1884.
447. †Ștefănescu, Melchisedec, „Viața și minunile Cuvioasei Maicii noastre Parascheva cea Nouă”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 12, 1888.

448. †Ștefănescu, Melchisedec, „Viața și minunile Cuvioasei noastre Parascheva cea Nouă și istoricul sfintelor ei moaște”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 12, București, 1889.
449. †Teoctist Arăpașu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Mărturie”, în *Sfânta Parascheva – călăuza pelerinilor*, Editura Trinitas, Iași, 2000.
450. †Teoctist, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, „La 475 de ani de la trecerea din viață a voievodului Ștefan cel Mare”, în *Ștefan cel Mare și Sfânt (1504–2004). Biserica. O lecție de istorie*, Sfânta Mănăstire Putna, 2004.
451. †Teofan, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, „Omul-pelerin spre Împărăția Cerurilor. Scrisoare pastorală la Nașterea Domnului”, *Mitropolia Olteniei*, nr. 9–12, 2007.
452. †Timiadis, Preasfințitul Emilianos, „Impresiile unui pelerin grec despre viața religioasă și duhovnicească din România de azi”, trad. drd. Ioan I. Ică, *Mitropolia Ardealului*, nr. 1, 1988.
453. Abou Samra, Dr. Gaby, „The Pilgrimage between Saydnaya and Jerusalem according to a Manuscript from Bcharree (Lebanon)”, *ARAM*, nr. 18–19, 2006–2007.
454. Andrei, Pr. Constantin, „Despre hramul bisericii și însemnătatea lui”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 7–9, 1984.
455. Apopei, Diac. Drd. Ștefan-Iulian, „Brief biography of Saint Parascheva from Iași”, în *Journal of Romanian Literary Studies*, Issue no. 39, Editura Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș, 2024.
456. Apopei, Ștefan Iulian, „Called as the first pilgrims: St. Andrew the Apostle and the synaxis of saints in Iasi – a Liturgy that never ends”, în *Culture, Globalisation and Intercultural Perspectives*, Arhipelag XXI Press, Târgu Mureș, 2025.
457. Apostol-Cernavodă, Pr. Marin, „Ultimul gen inmografic: Acatistul”, în *Glasul Bisericii*, anul XXXII, nr. 11–12, 1973.
458. Argarate, Pablo, „Pèlerinage et processions dans le *Itinerarium Aegeriae*”, în *Liturgies de pèlerinages, Studia Oecumenica Friburgensia* 104, 2021.
459. Asăvoaie, Costică, „Elemente istorice și arheologice necesare întocmirii proiectului de restaurare a bisericii Cuvioasa Parascheva din Ștefănești, județul Botoșani”, în *Forum Cultural* (Botoșani), anul III, nr. 2, iunie 2003.
460. Autor necunoscut, „Existența pelerinajelor în Biserica veche creștină”, *Candela*, nr. 1, 1910.
461. Autor necunoscut, „Generalizarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11–12, 1955.
462. Autor necunoscut, „Pelerin spre Mileniul III”, Institutul Ecumenic „Sfântul Nicolae”, Iași, 2000.
463. Autor necunoscut, „Sărbătoarea Cuvioasei Parascheva la Iași”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 10, 1958.
464. Bahrim, Dragoș, „Introducere”, în *Canoane pe cele 8 glasuri la Sfânta Cuvioasă Parascheva de la Iași (14 octombrie)*, Editura Doxologia, Iași, 2022.

465. Bakalova, Elka, „La vie de Sainte Parasceve de Tirnovo dans l’art balkanique du bas Moyen Âge”, în *Byzantino-Bulgarica*, vol. 5, Sofia, 1978.
466. Balș, Gheorghe, „Bisericile lui Ștefan cel Mare”, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, 1925.
467. Balș, Gheorghe, „Chenarele ferestrelor bisericii din Dolheștii Mari”, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, anul XXII, 1929.
468. Balș, Gheorghe; Bolomey, Arh. R., „Sfânta Parascheva din Ștefănești (Botoșani)”, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, nr. 19, ianuarie–martie 1926.
469. Barbu-Bucur, Sebastian, „Acțiunea de «românire» a cântărilor psaltice și determinările ei social-patriotice. Filothei sin Agăi Jipei și alți autori din secolul al XVIII-lea”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCVIII, nr. 7–8, 1980.
470. Barbu-Bucur, Sebastian, „Monumente muzicale în Biserica Ortodoxă Română. Filothei sin Agăi Jipei – prima psaltichie românească”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 3–4, 1981.
471. Barbu-Bucur, Sebastian, „Monumente muzicale. Filothei sin Agăi Jipei – prima psaltichie românească cunoscută până acum”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9–10, 1969.
472. Barone, Dr. Francesca Prometea, „Pilgrims and pilgrimages in John Chrysostom”, *ARAM*, nr. 18–19, 2006–2007.
473. Basarab, Mircea, „Prefețele Mineiilor de la Rîmnic (1776–1780). Problema originii latine a poporului și a limbii române”, în *Mitropolia Olteniei*, anul XIX, nr. 9–10, 1967.
474. Bădescu, Laura, „Sacred Protectors in the Old Realm of Romanian Imagination: Saint Parascheva”, în *Studii și Cercetări Filologice. Seria Limbi Străine Aplicate*, Editura Universității din Pitești, 2011.
475. Bălan, Arhim. Ioanichie, „Mitropolitul Varlaam al Moldovei și Sucevei”, în *Patericul Românesc*, ediția a V-a, Editura Mănăstirii Sihăstria, 2005.
476. Bălan, Arhim. Ioanichie, „Sfântul Ierarh Petru Movilă, Mitropolitul Kievului, Galiției și a toată Rusia”, în *Patericul Românesc*, ediția a V-a, Editura Mănăstirii Sihăstria, 2005.
477. Bănică, Mirel, „Pelerinajul în România: între tradiție și modernitate”, în *Dilema Veche*, nr. 308, 2010.
478. Bîrsan, Gabriel, „Religion–COVID-19 Interplay in Romania”, în *Religion, Law, and COVID-19 in Europe: A Comparative Analysis*, ed. Brian Conway et al., Helsinki University Press, Helsinki, 2024.
479. Bordeianu, M., „Un exemplar rar din *Viața și petrecerea sfinților* a mitropolitului Dosoftei”, în *Mitropolia Moldovei și Bucovinei*, nr. 1–2, 1982.
480. Braniște, Ene, „Despre cinstirea sfinților în Biserica Ortodoxă”, în *Ortodoxia*, nr. 1, 1980.
481. Braniște, Pr. Prof. Ene, „Litia – studiu comparativ al rânduielii ei în diferite Liturghiere și manuale de Tipic”, în *Studii Teologice*, 1956.

482. Braniște, Pr. Prof. Ene, „O nouă ediție a memorialului de călătorie al peleriniei Etheria din sec. IV”, *Ortodoxia*, nr. 2, 1955.
483. Brădulescu, Victor; Ciurea, Pr. Conf. Alexandru; Moiescu, Diac. Prof. Gheorghe I.; Pulpea, Diac. Lector I.; Șerbănescu, Pr. Nicolae; Stan, Pr. Prof. Liviu, „Ștefan cel Mare și Sfânt, binecredincios domn și apărător al dreptei credințe”, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXII, nr. 7, 1954.
484. Bria, Pr. Prof. Dr. Ion, „Pelerinajul meu misionar”, în *Altarul Banatului*, nr. 10–12, 2002.
485. Brock, Dr. Sebastian, „East Syriac Pilgrims to Jerusalem in the Early Ottoman Period”, în *ARAM*, nr. 18–19, 2006–2007.
486. Brossier, François, „Pavel pe drumul Damascului”, în *Originile Creștinismului*, trad. G. Ciubuc, Editura Polirom, Iași, 2002.
487. Brudiu, Răzvan, „Rolul misionar al pelerinajului în societatea actuală”, în *Teologie și Spiritualitate euharistică în preocupările misionare actuale*, supliment al revistei *Altarul Reîntregirii*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2014.
488. Bucescu, Pr. Conf. Univ. Dr. Florin, „Sebastian Barbu-Bucur și restituirea Psaltichiei românești”, în *Sebastian Barbu-Bucur la 75 de ani*, Arhiepiscopia Tomisului, 2005.
489. Buzatu, Pr. D., „Imnele-acatist întâlnite la români”, în *Mitropolia Olteniei*, anul XIX, nr. 11–12, 1967.
490. Cadar, Pr. Cornel, „Pelerinajul și jubileul tinerilor. Semnificații”, în *Teologie și Viață*, nr. 7–12, 2000.
491. Carr, Annemarie Weyl, „Icons and the Object of Pilgrimage in Middle Byzantine Constantinople”, în *Dumbarton Oaks Papers*, vol. 56, 2002.
492. Cândea, Virgil, „Sources roumaines et grecques dans les bibliothèques du Proche-Orient”, în *Bulletin de l'AIESEE*, VIII, nr. 1–2, 1970.
493. Cherciu, Pr. Viorel, „Hramul Bisericii sau topografia sacrală”, în *Altarul Banatului*, nr. 4, 1996.
494. Chiriac, Pr. Constantin, „La Prea Cuvioasa Parascheva (hramul Catedralei Episcopale din Roman)”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XLVII, nr. 9–12, 1971.
495. Chirica, Econ. P., „Procesiunea de la Sf. Spiridon până la Mitropolie”, în *Mitropolia Moldovei*, anul I, nr. 10–11, Iași, 1925.
496. Chițulescu, Pr. Policarp, „O rețipărare necunoscută a Slujbei Sfintei Parascheva cea Nouă în prima carte grecească imprimată de Sfântul Antim Ivireanul la Târgoviște (1709)”, în *Lumina Lumii*, nr. 24, 2015.
497. Čistyakova, Marina, „Viața Sfintei Parascheva din Epivata conform manuscrisului NKBM nr. 16b”, în *Palaeobulgarica / Studiul vechilor limbi bulgare*, XXXIII, nr. 2, 2009.
498. Ciurea, Mihai, „Istoria unui pelerin etiopian”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 9–12, 2007.

499. Cîdea, V., „Sources roumaines et grecques dans les bibliothèques du Proche-Orient”, în *Bulletin de l'Association Internationale d'Études du Sud-Est Européen*, vol. VIII, nr. 1–2, București, 1970.
500. Codrescu, Theodor, „Inscripția de sub racla cu moaștele Cuvioasei Parascheva de la Trei Ierarhi”, în *Uricariul*, vol. VIII, Iași, 1888.
501. Codrescu, Theodor, „Notițe istorice despre Cuvioasa Parascheva din Iași”, în *Uricariul*, vol. XIV, Iași, 1890.
502. Coman, Pr. Asist. Constantin, „Monahul Damaskinos Grigoriatul. Pelerinaj în Biserica Ortodoxă Română”, în *Ortodoxia*, nr. 2, 1987.
503. Cotoșman, Pr. Gheorghe, „La Prea Cuvioasa Parascheva”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XLIII, nr. 1–2, ianuarie–februarie, 1967.
504. Crețeanu, Radu, „Un mare ctitor de locașuri sfinte: Climent al Rîmnicului”, în *Mitropolia Olteniei*, anul XXII, nr. 7–8, 1970.
505. Cristea, Letiția-Mirela, „Iconografia populară a Sfintei Parascheva. Tehnică și reprezentare în patrimoniul Muzeului Național al Țăranului Român”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei*, 2018.
506. Cristescu, Constanța, „Pelerinajul și cântecul de pelerinaj din Transilvania”, în *Studii și comunicări*, VIII, Editura Academiei Române, Sibiu, 1994.
507. Ctitorii domnești cu pisanii târzii, în *Ștefan cel Mare și Sfânt 1504–2004. Biserica. O lecție de istorie*, Sfânta Mănăstire Putna, Putna, 2004.
508. Dascălu, Pr. Nicolae, „Itinerarii spirituale în Moldova”, în *Teologie și Viață*, X (LXXVI), nr. 7–12, 2000.
509. Dascălu, Pr. Nicolae, „Pelerinajul, o cale către reconciliere”, *Teologie și Viață*, nr. 5–12, 1998.
510. Davidson, Linda Kay; Dunn, Maryjane, *The Pilgrimage to Compostela in the Middle Ages: A Book of Essays*, Routledge, New York, 1997.
511. Demciuc, Diac. Prof. Vasile, „Mitropolitul Grigorie Țamblac, un ambasador al Ortodoxiei la începutul secolului al XV-lea”, în *Teologie și Viață*, nr. 2, 2001.
512. Dinu, Mihai, „Religia în discursul cultural comunist”, în *Revista de Istorie Socială*, nr. 18, 2006.
513. Dinulescu, Ștefan, „Notițe despre viața și activitatea mitropolitului Varlaam al Moldovei (1632–1635)”, în *Candela*, V, nr. 1, 1886.
514. Dragnev, Emil, „Sursele iconografiei Vieții Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova secolului al XVI-lea. Cazurile de la Arbore și Catedrala de la Roman”, în *Miscellanea Mediaevalia*, Iași, 2023.
515. Dragnev, Emil, „Sursele iconografiei Vieții Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova secolului al XVI-lea. Cazurile de la Arbore și Catedrala de la Roman”, în *Revista Monumentelor Istorice*, nr. 2, 2015.
516. Dragnev, Emil, Ciclul vieții Sf. Parascheva din Epivat în picturile exterioare de la biserica Țăierii Capului Sf. Ioan Botezătorul din Arbore, în *Sesiunea științifică a departamentului Istoria românilor, universală și arheologie*, nr. IX, Chișinău, 2023.

517. Drăghiceanu, Virgil, „Antichități din Cotnari”, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, 1933.
518. Drăghiceanu, Virgil, „Inscripții de la biserica din Cotnari”, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, anul VI, 1913.
519. Drouin, Gilles, „Liturgie, pèlerinage et dévotions populaires: anatomie historique et théologique d’une tension”, în *Liturgies de pèlerinages, Studia Oecumenica Friburgensia*, vol. 104, Academic Press Fribourg, Fribourg, 2021.
520. Dumas, F., Despre pelerinaj, pelerinii și întâlnirea omului cu sfinții în zi de sărbătoare, în *Tabor*, nr. 8, Cluj-Napoca, 2010.
521. Dumitriu, George, „The improvement of the latent polyphonic virtues of psaltic monodies of the troparion of St. Paraskeva, echos VIII”, în *Review of Artistic Education*, nr. 7, Editura ARTES, 2014.
522. Dura, I., „Voievozii Valahiei și Moldovei și patriarhii ortodocși ai Răsăritului în a doua jumătate a secolului al XVII-lea”, în *Glasul Bisericii*, nr. 9–10, București, 1982.
523. Dură, I., „La consécration du Saint-Chrême dans l’Église Orthodoxe Roumaine”, în *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, LXII/4, Louvain, 1968.
524. Duțică, Gheorghe, „Voices of Edification Calls for Salvation – an Oratorio (Pilgrims to Saint Parascheva) by Viorel Munteanu”, în *ARTES. Revistă de muzicologie*, nr. 23, 2021.
525. Elian, Alexandru, „Moldova și Bizanțul în veacul al XV-lea”, în *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1964.
526. Erbiceanu, Constantin, „Analiza cărții ce cuprinde serviciul Sfintei Cuvioase Parascheva și al Sfântului Cuvios Grigorie Decapolitul”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1905.
527. Erbiceanu, Constantin, „Manuscripte de psaltichie din Biblioteca Seminarului Veniamin”, în *Revista Teologică*, Iași, nr. 19, 31 august 1866.
528. Ferdinand I, Majestatea Sa, „Cuvântare la Sinodul de la Iași (11 octombrie 1925)”, în *Mitropolia Moldovei*, anul I, nr. 10–11, Iași, 1925.
529. Florea, Vasile, „Pelerinajul ca experiență misionară”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din București*, vol. 18, 2019.
530. Florea, Vasile-Viorel, „Misiunea Bisericii prin pelerinaj”, în *Studia Theologica Doctoralia X: Fidelitate tradițională și creativitate înnoitoare: secvențe actuale din cercetările tinerilor doctoranzi*, coord. Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, Editura Doxologia, Iași, 2019.
531. Frankfurter, David, „Espaces et pèlerinages dans l’Égypte de l’Antiquité tardive”, în *Pèlerinages et lieux saints dans l’Antiquité et le Moyen Âge*, Association des Amis du Centre d’Histoire et Civilisation de Byzance, 2006.
532. Fuchsbaauer, Matthias, „Metaphrastic Hagiography and the Cult of Saints in the Twelfth Century: The Case of the Life of St. Paraskeve of Epibatai”, în *Byzantinische Zeitschrift*, vol. 109, nr. 2, 2016.

533. Galaicu, Violina, „Personalitatea și opera lui Filothei sin Agăi Jipei în lumina decantărilor istoriografice recente”, în *Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiului artelor*, ediția a VI-a, Chișinău, 2014.
534. Garzaniti, Marcello, „Apocryphal Tradition and Slavonic Pilgrimage Literature”, în *Brill Scrinium*, nr. 14, 2018.
535. Gatta, John, „Toward a Theology of Pilgrimage”, în *Traveling Well*, Institute for Faith and Learning at Baylor University, 2016.
536. Giuriati, Paolo, „Sanctoare și pelerinaje în Biserica Catolică de astăzi”, în *Teologie și Viață*, nr. 7–12, 2000.
537. Godorogea, Ștefan, „Manuscrise, cărți și documente românești aflate peste hotarele României”, în *Valori bibliofile*, vol. I, București, 1980.
538. Goicu, Simona, „Pelerinul – un *homo viator*”, în *Altarul Banatului*, nr. 10–12, 2000.
539. Golitzen, Alexander, „Pilgrim and Community”, în *Spiritus*, nr. 2, 2002.
540. Gorovei, Ștefan S., „Aux débuts des rapports moldo-byzantins”, în *Revue Roumaine d'Histoire*, nr. 14, București, 1985.
541. Gorovei, Ștefan S., „Gesta Dei per Stephanum Voievodam”, în *Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al credinței creștine*, Sfânta Mănăstire Putna, Putna, 2004.
542. Gorovei, Ștefan S., „Gesta dei per Stephanum Voievodam”, în *Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al credinței creștine*, Sfânta Mănăstire Putna, 2004.
543. Gorovei, Ștefan S., „Întemeierea Mitropoliei Moldovei în contextul relațiilor moldo-bizantine”, în *Teologie și Viață*, nr. 8–10, 1993.
544. Gorovei, Ștefan S., „La începutul relațiilor moldo-bizantine: contextul întemeierii Mitropoliei Moldovei”, în *Români în istoria universală*, III, coord. I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, 1988.
545. Gorovei, Ștefan S., „Puterea, ctitorii și genealogii”, în *Suceava. Anuarul Muzeului Bucovinei*, anul XLV, Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, 2018.
546. Guriță, Doina, „Perspectives and Strategies of Religious Tourism for a Sustainable Development of the Economy”, în *Studia UBB Negotia*, vol. LXVI, nr. 3, 2021.
547. Halkin, François, „Sainte Parasceve la Jeune et sa vie inédite (BHG 1420z)”, în *Studia Slavico-Byzantina et Medievalia*, vol. I, Ivan Dujčev Centre for Slavo-Byzantine Studies, Sofia, 1989.
548. Haneș, Petre, „Vechile noastre cazanii: Coresi, Varlaam, Mănăstirea Dealu”, în *Prietenii istoriei literare*, I, 1931.
549. Iftimi, Drd. Sorin, „Moaștele Cuvioasei Parascheva și rolul lor în istoria Bisericii din Moldova”, în *Teologie și Viață*, nr. 2, 2001.
550. Iftimi, Sorin, „Despre serbările Iașului în perioada interbelică”, în *Archiva Moldaviae*, vol. VI, 2014.
551. Iftimi, Sorin, „Moaștele Cuvioasei Parascheva și rolul lor în istoria Moldovei”, în *De Potestate. Semne și expresii ale puterii în Evul Mediu românesc*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2006.

552. Iftimi, Sorin, „O ipoteză privind Trei Ierarhi”, în *Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»*, XXXI, Iași, 1994.
553. Ionescu, D., Pelerinajul, fenomen interdisciplinar, în *Tabor*, anul X, nr. 5, Cluj-Napoca, 2016.
554. Iorga, Nicolae, „Vasile Lupu ca următor al împăraților de Răsărit în tutela Patriarhiei de Constantinopol și a Bisericii Ortodoxe”, în *Analele Academiei Române*, s. II, t. XXXVI, București, 1913.
555. Iorga, Nicolae, *Documente*, tomul XIV, București, 1915.
556. Irimia, I., „Personalitatea religioasă a domnitorului Vasile Lupu”, în *Mitropolia Moldovei*, XVIII, nr. 12, 1942.
557. Istrate, Corneliu, „Modificări aduse bisericii de la Cotnari în prima jumătate a secolului al XIX-lea”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XL, nr. 3–4, 1964.
558. Kaplan, Michel, „Les saints en pèlerinage à l'époque mésobyzantine (VIIe–XIIe siècles)”, în *Dumbarton Oaks Papers*, vol. 56, 2002.
559. Kirileanu, G. T., „Contribuții la istoricul raclei Sfintei Parascheva”, în *Anuarul Liceului Național din Iași*, 1942–1945.
560. Kujumdzieva, Svetlana, „The Significance of the Putna Music School in the History of Orthodox Church Music”, în *Cuviosul Eustatie Protopsaltul și Școala muzicală de la Putna*, Editura Mitropolit Iacov Putneanul, Mănăstirea Putna, 2023.
561. Kuyumdzhieva, Margarita, „In the Shadow of Your Wings: An Unusual Image of Saint Parascheva?”, în *AP*, nr. 10, 2014/1.
562. Lapedatu, Alexandru, „O biserică a lui Ștefan cel Mare în Țara Românească”, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, III, 1910.
563. Laudat, I. D., „Eftimie de Târnovo și literatura slavo-română”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 7–8, 1973;
564. Laurent, I. D., „Academia Domnească a lui Alexandru cel Bun”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 5–6, Iași, 1979.
565. Leb, I. Pelerinajele în Biserica veche, în *Nicula-icoana neamului, 450 de ani de atestare documentară*, Editura Ecclesia, Nicula, 2002.
566. Leustean, Lucian N., „Orthodoxy and the COVID-19 Pandemic in Romania and Bulgaria: Political Turmoil, Informal Networks, and Religious Scepticism”, în *Euxeinos*, vol. 14, nr. 37, 2024.
567. Liebreich, Leon, „The Songs of Ascents and the Priestly Blessing”, *Journal of Biblical Literature*, vol. 74, nr. 1, 1955.
568. Lupaș, Ioan, „Mitropolitul Varlaam al Moldovei (1632–1653)”, în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, II, Cluj, 1940.
569. Manea, C.; Porcescu, S., „Generalizarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11–12, 1955.
570. Manolache, Mihai, „Viața și activitatea episcopului Chesarie al Rîmnicului (1773–1780)”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXXIV, nr. 1–2, 1966.

571. Mansfield, Dr. Maria Luisa F., „Jerusalem in the 19th Century: From Pilgrims to Tourism”, *ARAM*, nr. 18–19, 2006–2007.
572. Maraval, Pierre, „Pelerinii primelor secole la Betleem”, în *Originile Creștinismului*, trad. G. Ciubuc, Editura Polirom, Iași, 2002.
573. Mareș, Alexandru, „Un manuscris românesc necunoscut din secolul al XVI-lea”, în *Scriere și cultură românească veche*, Editura Academiei Române, București, 2005.
574. Matei, I., „Sinaxarul ortodox și importanța sa liturgică”, în *Revista Teologică*, nr. 3, 2012.
575. Matei, Petre, „Politica statului comunist față de culte în România (1948–1965)”, în *Anuarul Institutului de Istorie*, nr. 49, 2012.
576. Metzulescu, Stelian, „Sfânta Preacuvioasă Parascheva în istoria Bisericii Ortodoxe din sud-estul european și în documentele plastice românești”, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 7–8, 1972.
577. Mihail, Pr. Paul, „Relațiile externe bisericești ale lui Ștefan cel Mare”, în *Ștefan cel Mare și Sfânt (1504–2004). Biserica. O lecție de istorie*, Sfânta Mănăstire Putna, 2004.
578. Mihalache, diac. lect. univ. dr. Adrian Sorin, *Pandemii ale civilizației noastre: Covid-19, SARS, MERS, gripe aviare. Date științifice, teorii ale conspirației și câteva înțelesuri spirituale*, în *Pandemon 2020 și Covid-19*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2020.
579. Mihăilescu, Gabriel, „În jurul surselor folosite de Dosoftei în *Viața și petrecerea sfinților*”, în *Limba Română*, anul 63, nr. 3, 2014.
580. Moisescu, Diac. Gh. I., „Aducerea moaștelor Sfintei Parascheva la București”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXII, 1944.
581. Moldovan, Pr. Prof. Ilie, „Adevăr și preamărire”, în *Ortodoxia*, nr. 3–4, 1999.
582. Morar, I., Pelerinaj la Nicula. Un fluviu ce curge în sus, în *Renașterea*, nr. 7–8, iulie-august, Cluj-Napoca, 1991.
583. Mureșan, Dan Ioan, „Autour de l'élément politique du culte de sainte Parascève la Jeune en Moldavie”, în *L'empereur hagiographe. Culte des saints et monarchie byzantine et post-byzantine*, Colegiul Noua Europă, București, 2001.
584. Mureșan, Dr. Augustin, „O analiză preliminară cu privire la hramul unor biserici din protopopiatul Șiria în lumina izvoarelor sigilografice (secolele XIX–XX)”, în *SThHA*, anul V, nr. 5, 2023.
585. Nandriș, Grigore, „La peinture extérieure des églises moldaves”, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 1959.
586. Necula, Constantin, *Pedagogia teologică a pelerinajului creștin*, în *Revista Ecumenică Sibiu*, nr. 1, Sibiu, 2009.
587. Necula, Pr. Prof. Dr. Nicolae D., „Ce este hramul unei biserici?”, în *Biserică și cult pe înțelesul tuturor*, Editura Europartner, București, 1998.
588. Necula, Pr. Prof. Dr. Nicolae D., „Ce sunt «Moșii»?”, în *Biserică și cult pe înțelesul tuturor*, Editura Europartner, București, 1998.

- 589.Necula, Pr. Prof. Dr. Nicolae, „Rolul și importanța Sfintei Liturghii în viața credincioșilor”, în *Pastorație și misiune în Biserica Ortodoxă*, Editura Dunării de Jos, Galați, 2001.
- 590.Neculce, „Serbările de la Iași”, în *Revista Teologică*, anul 1925, nr. 1–12.
- 591.Negrei, I., „Înființarea Mitropoliei Moldovei. Iosif – primul mitropolit al Moldovei”, în *Cugetul*, nr. 1–2, Chișinău, 1995.
- 592.Nichităvici, Vasiliu, „Cuvântu cu ocazia pelerinajului al doilea”, *Candela*, nr. 6, 1890.
- 593.Nonea, Constantin, „Legăturile mitropolitului Varlaam cu Bisericele Ortodoxe din Kiev și Moscova”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XXXIII, nr. 10–12.
- 594.Nonea, Pr. C.; Porcescu, Pr. Scarlat, „Extinderea și generalizarea cultului Prea Cuvioasei Parascheva în toată Biserica Ortodoxă”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XXXI, nr. 10–11, octombrie–noiembrie 1955.
- 595.Norocel, E., „Patriarhia Bulgară de Târnovo între 1235–1293”, în *Studii Teologice*, nr. 3–4, 1966.
- 596.O'Mahony, Anthony, „Making Safe the Holy Way: Ethiopian Pilgrim and Monastic Presence in 14th–16th Century Egypt and Jerusalem”, în *ARAM*, nr. 18–19, 2006–2007.
- 597.P., Sergius, „Pelerinul postmodern”, în *Familia Ortodoxă*, iulie–decembrie 2013.
- 598.Paschalidis, Symeon, „Metaphrasis and Hagiographical Rewriting: The Lives of St. Paraskeve of Epibatai and St. Theoktiste of Lesbos”, în *Dumbarton Oaks Papers*, vol. 68, 2014.
- 599.Paul de Alep, „Călătoriile patriarhului Macarie al Antiohiei”, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI.
- 600.Păcurariu, Mircea, „Episcopul Climent al Râmnicului”, în *Mitropolia Olteniei*, anul XVII, nr. 1–2, 1965.
- 601.Petcu, Adrian Nicolae, „Strategii de supraviețuire eclezială în anii comunismului”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 2014.
- 602.Petraru, Pr. Prof. Dr. Gheorghe, „Parohia Ortodoxă. Indiferența enoriașilor și prozelitismul sectar”, în *Teologie și Viață*, nr. 5–8, 2015.
- 603.Petrova, M., „Anthologies with Vitae of Female Saints”, în *Byzantine Women's Literature*, Moscova, 2009.
- 604.Petrova, Maya, „Once Again on the Cult and Hagiographic Texts about St. Paraskeve/Petka of Rome in the South-Slavic Middle Ages”, în *Scripta & E-Scripta*, Sofia, 2008.
- 605.Pilat, L., „Vizita Patriarhului de Constantinopol Ioachim I în Moldova”, în *Contribuții privitoare la relațiile dintre Țările Române și Bisericele Răsăritene în secolele XIV–XIX*, ed. Petronel Zahariuc, Iași, 2009.
- 606.Pop, Augustin, „Neamul mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LVII, nr. 5–6, 1939.

607. Pop, Augustin, „Viața mitropolitului Varlaam al Moldovei”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XXXIII, nr. 10–12, 1957.
608. Popescu, Alexandra-Marcela, „Câteva considerații privind înrudirea unor boieri hicleni cu familia domnitoare în Moldova medievală”, în *Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași*, serie nouă, tom LIV–LV, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2008–2009.
609. Popescu, Grigorie N., „Calendar cu toți sfinții din an prăznuiri de Biserica Ortodoxă a Răsăritului”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1956, nr. 1–2.
610. Popescu, Ierom. Drd. Alexandru, „Relația dintre Biserică și Stat pe timp de pandemie. Răspunsuri din trecut ale Sfântului Ioan Gură de Aur pentru vremea noastră”, în *Teologie și Viață*, nr. 9–12, septembrie–decembrie 2020.
611. Popescu, Prof. Teodor M., „O sărbătoare a întregii Ortodoxii, însemnătatea festivităților noastre bisericești din octombrie 1955”, în *Ortodoxia*, nr. 4, 1955.
612. Popescu-Severin, Pr. Nicolae, „De ce Sfânta Cuvioasă Parascheva se numește Parascheva cea Nouă, Sfânta Vineri și Vinerea Mare”, în *Studii Teologice*, nr. 1–2, 1997.
613. Porcescu, Pr. Scarlat, „Cuvioasa Parascheva de la Iași”, în *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, EIBMBOR, București, 1987.
614. Porcescu, Scarlat, „Iosif, cel dintâi mitropolit cunoscut al Moldovei”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 3–4, 1964.
615. Porcescu, Scarlat, „Locul mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă și în viața culturală a poporului român”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, XXXIII, nr. 10–12, 1957.
616. Porcescu, Scarlat, „Sinodul de la Iași (1642)”, în *Românii în istoria universală*, vol. III/1, Iași, 1988.
617. Pott, Thomas, „Liturgies de pèlerinage et pèlerinages liturgiques: sondages dans une relation existentielle”, în *Liturgies de pèlerinages, Studia Oecumenica Friburgensia* 104, 2021.
618. Preda, Diac. Lect. Univ. Dr. Nicolae, „Hramurile și pelerinajele: evenimente liturgice și misionare”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul”*, anul XIX, 2019.
619. Pungă, Gheorghe, „Noi informații documentare privitoare la Biserica Cuvioasa Parascheva din Ștefănești (Botoșani)”, în *Lucrările Simpozionului Național «Monumentul – Tradiție și Viitor»*, ediția a IV-a, Editura Trinitas, Iași, 2003.
620. Quesnel, Michel, „Pavel la Damasc”, în *Originile Creștinismului*, trad. G. Ciubuc, Editura Polirom, Iași, 2002.
621. Rash, S., „Theorizing the Metaphrasis Genre”, în *Byzantine and Modern Greek Studies*, 2015.
622. Rădulescu, Maria, „Tipărituri românești în limba slavonă în Biblioteca Națională din Sofia”, în *Romanoslavica*, vol. VI, 1962.
623. Remete, George, „Cinstirea Sfintelor Moaște în lumina învățăturii ortodoxe despre îndumnezeirea omului”, în *Mitropolia Ardealului*, nr. 1–2, 1985.

624. Remus, Ilie, „Mănăstirea Ciorogârla-Sămurcășești”, în *Glasul Bisericii*, 1954, nr. 9–10.
625. Ritari, Katja, „Pilgrimage to Heaven”, în *Studia Traditionis Theologiae*, Brepols, Turnhout, 2016.
626. Ruscan, Drd. Filaret, „Sărbătorile – clipe de edificare în secolul vitezei”, în *Teologie și Viață*, nr. 1–4, 2017.
627. Russo, D., „Varlaam al Moldovei, candidat la scaunul Patriarhiei Ecumenice”, în *Studii istorice greco-române*, I, București, 1939.
628. Safrai, S., „Pilgrimage to Jerusalem at the Time of the Second Temple”, în *The Jewish People in the First Century*, vol. II, Van Gorcum, 1976.
629. Sandu, Pr. Lect. Dr. Dan, „Pelerinajul – călătorie spre viața de sfințenie”, în *Teologie și Viață*, nr. 7–12, 2000.
630. Sava, Pr. Prof. Univ. Dr. Viorel, „Cultul Ortodox, spațiul prezenței și lucrării Duhului Sfânt”, în *Dialog Teologic. Revista Institutului Teologic Romano-Catolic Iași*, anul I, nr. 1, Editura „Presa Bună”, Iași, 1998.
631. Sava, Pr. Prof. Univ. Dr. Viorel, „The Liturgical Language in the Romanian Orthodox Church: A Historical, Theological and Cultural Perspective”, în *Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași. Teologie Ortodoxă*, nr. 2, 2013.
632. Sava, Pr. Prof. Univ. Dr. Viorel, „The place of Church art within the orthodox worship and spirituality”, în *European Journal of Science and Theology*, vol. 5, nr. 1, March 2009.
633. Scorpan, Gr., „Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică din secolele XVI–XVII”, în *Cercetări istorice*, Iași, XIII–XVI, 1940; XVII, 1943.
634. Simion, Cristina, „Cultul sfinților în Moldova secolelor XVI–XVII și funcția reprezentării lor vizuale”, în *Anuarul Institutului de Istoria Artei «G. Oprescu»*, t. XX, 2013.
635. Simion, Protos. Dr. Radu, „Hramul Bisericii și însemnătatea lui”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10–12, 1977.
636. Smith, Stephen L. J., „The Tourism Product”, în *Annals of Tourism Research*, vol. 21, nr. 3.
637. Sofron, Vlad, „Trei sute de ani de la moartea mitropolitului Varlaam”, în *Mitropolia Ardealului*, II, nr. 9–10, 1957.
638. Spital, Episcop Hermann Josef, „Pelerinaje la Sfânta Tunică”, în *Cronica Ilustrată a Omenirii*, nr. 13, 19 iulie 1959.
639. Stahl, Irina, „Pilgrimages in Times of the Covid-19 Pandemic in Romania”, în *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, 2025.
640. Stanciu, Vasile, „Cântarea cultică ortodoxă, mijloc de activitate misionară”, în *Studii Teologice*, nr. 7–8, 1985.
641. Stavrou, Michel, „Les saintes reliques objets de pèlerinages à Byzance: de l'expérience dévotionnelle et liturgique à la signification théologique”, în *Liturgies de pèlerinages*, Studia Oecumenica Friburgensia 104, 2021.

642. Stavrou, Michel, „O perspectivă teologică asupra pelerinajului”, trad. Virginia Popa, în *Teologie și Viață*, nr. 7–12, 2000.
643. Stoddard, R. H., „Major pilgrimage places of the world”, în *Pilgrimage in the Old and New World*, Editura Dietrich Reimer Verlag, Berlin, 1994.
644. Stoicescu, Nicolae, „Biserica și curtea domnească din Cotnari”, în *Mitropolia Olteniei*, anul XXI, nr. 11–12, 1969.
645. Suttner, Ernest Christoph, „Biserica și națiunile. Contribuții la problema raportului dintre Biserică și popoare și dintre popoare și religie. Sfânta Parascheva – inel de legătură pentru popoarele din sud-estul Europei și simbol al afirmării lor de sine”, trad. Conf. Dr. Vasile Cristescu, în *Teologie și Viață*, nr. 5–8, 2011.
646. Suttner, Ernst Christoph, „Biserica și națiunile. Sfânta Parascheva – inel de legătură pentru popoarele din sud-estul Europei și simbol al afirmării lor de sine”, trad. Vasile Cristescu, în *Teologie și Viață*, anul XIX (LXXXV), nr. 9–12, 2009.
647. Székely, Maria Magdalena, „Cine a fost Sfântul Ghenadie de la Putna?”, în *AP*, 01/2005–2.
648. Székely, Maria Magdalena, „Spațiul sacru și strategiile puterii în Moldova medievală”, în *Analele Putnei*, VIII, nr. 2, 2012.
649. Székely, Maria Magdalena, „Structuri de familie în societatea medievală moldovenească”, *Arhivele Genealogice*, IV (IX), nr. 1–2, Iași, 1997.
650. Székely, Maria Magdalena, „Structuri de familie în societatea medievală moldovenească”, *Arhivele Genealogice*, IV (IX), nr. 1–2, Iași, 1997.
651. Székely, Maria Magdalena, „Un proiect nerealizat: Mitropolia de la Trei Ierarhi”, în *Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol»*, XXXI, Iași, 1994.
652. Șesan, Milan, „Cinstirea Cuvioasei Parascheva”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, nr. 3, 1955.
653. Șesan, Milan, „Viața Cuvioasei Parascheva”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul XXXIII, nr. 3–4, martie–aprilie, 1957.
654. Șesan, Pr. Prof. Milan, „Cinstirea Cuvioasei Parascheva”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 1955.
655. Șesan, Prof. Milan, „Cinstirea Cuvioasei Parascheva în Banat”, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10–12, 1956.
656. Șontică, Daniela, „Canonizare – Varlaam, sfântul cărturar”, în *Jurnalul Național*, 29 august 2007.
657. Ștefănescu, Iulian D., „Un monument istoric uitat: biserica din Buciulești”, în *Revista Istorică Română*, XVI, 1946.
658. Ștefănescu, Iulian, „Viața Sfintei Parascheva cea Nouă de Matei al Mirelor”, în *Revista Istorică Română*, nr. 4, 1933.
659. Tătarușanu, M.; Niță, V.; Corneliu, I.; Butnaru, G.-I.; Ciortescu, E., „Pilgrims’ Motivation for Travelling to the Iași Feast”, în *Czech Journal of Tourism*, vol. 8, nr. 2, 2020.

660. Teodor, Manolache, „Ștefan cel Mare și viața religioasă din vremea sa”, în *Ștefan cel Mare și Sfânt. Biserica. O lecție de istorie*, Editura Mănăstirea Putna, 2004.
661. Testiban, Ioan N., „Catedrala episcopală de la Roman”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 1959, nr. 9–12.
662. Testiban, Ioan N., „Preacuvioasa Parascheva în frescele din Catedrala episcopală de la Roman”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 1961, nr. 3–4.
663. Thacker, Alan, „Rome: The Pilgrims' City in the Seventh Century”, în *England and Rome in the Early Middle Ages: Pilgrimage, Art, and Politics*, ed. Francesca Tinti, Brepols Publishers, Turnhout, 2014.
664. Theodorescu, Răzvan, „Implications balkaniques aux débuts de la Métropole de Moldavie. Une hypothèse”, în *Revue Roumaine d'Histoire*, nr. 4, 1986.
665. Tomescu, Constantin, „Știri catagrafice din Biserica Moldovei în 1809”, în *Arhivele Basarabiei*, anul III, nr. 3, 1931.
666. Trandafir, Pr. Drd. Cristinel, „Comentariu la un manuscris inedit despre un pelerinaj efectuat la Locurile Sfinte în 1870, aflat în Biblioteca Sfântului Sinod”, în *Glasul Bisericii*, nr. 4–6, 2008.
667. Tsamis, Alexandros, „Η Βυζαντινή αγιολογική παράδοση της Οσίας Παρασκευής της Επιβατηνής”, în *Βυζαντινά Σύμμεικτα*, vol. 22, 2012.
668. Tufescu, Victor, „Cum s-a întins Iașul”, în *Însemnări ieșene*, anul I, nr. 17–18, 1936.
669. Turdeanu, Emil, „Două manuscrise dăruite episcopilor ortodoxe din Transilvania”, în *Oameni și cărți de altădată*, Editura Enciclopedică, București, 1997.
670. Țepelea, Gabriel, „Mineiele de la Rîmnic”, în *Biserica Ortodoxă Română*, anul LXXXIV, nr. 3–4, 1966.
671. Ulea, Sorin, „Originea și semnificația ideologică a picturii exterioare moldovenești”, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei. Seria Artă Plastică*, XIX, nr. 1, 1972.
672. Ulea, Sorin, „Problema originilor și semnificația picturii exterioare în Moldova”, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, t. IV, 1957.
673. Vasilescu, Gheorghe, „Sfintele moaște ale Cuvioasei Parascheva au fost la București în anul 1944”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, august 1995, nr. 140.
674. Vasilescu, Lucreția, „Pelerinajul – dimensiuni semantice și spirituale”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă «Patriarhul Justinian»*, Editura Universității din București, 2001.
675. Vasilescu, Prof. Gheorghe, „Pelerinaj la moaștele Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou – 27 octombrie 2006”, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7–12, 2006.
676. Vâlcu, Marian, „Sfânta Liturghie ca realitate a întâlnirii omului cu Dumnezeu”, în *Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, izvoare ale vieții veșnice*, Editura Trinitas, Iași, 2008.

677. Vergari, F.; Luberti, Marco; Pica, A.; Del Monte, M., „Geomorphology of the Historic Centre of the Urbs (Rome, Italy)”, în *Journal of Maps*, vol. 17, nr. 4, 2020.
678. Vicaire, M. H., „Les trois itinérances du pèlerinage aux XIIIe et XIVe siècles”, în *Le Pèlerinage, Cahiers de Fanjeaux*, nr. 15, 1980.
679. Vidal, Jaime, „Le pèlerinage dans la tradition chrétienne”, în *Concilium*, nr. 226, Cerf, Paris, 1996.
680. Vintilescu, Pr. Prof. Petre, „Vohodul și partea finală a Vecerniei. Slujba Litiei și a Miezonopticii”, în *Glasul Bisericii*, 1961.
681. Zander, Leon, „Le pèlerinage”, în *1054-1954. L'Église et les Églises*, Chevetogne, 1954.
682. Zidaru, Radu, „Considerente juridice referitoare la restrângerea exercițiului libertății religioase în contextul prăznirii Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași”, în *Revista Universului Juridic*, nr. 10, octombrie 2020.
683. Zotta, B., „Bisericile din Hirău și Cotnari după un raport din 1800”, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, anul XXVI, 1933.

I. Articole de presă

684. †Daniel, IPS, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Cuvântul rostit la hramul din 14 octombrie 2004*, în *Ziarul Lumina*, 14.10.2004.
685. †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Călătorind cu Dumnezeu. Înțelesul și folosul pelerinajului*, în *Basilica.ro*, <https://www.pelerinaj.ro/intelesul-pelerinajului/>, accesat la 13.06.2025.
686. †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, La sărbătoarea Sf. Dimitrie cel Nou: *Pelerinajul este căutarea sfințeniei*, în *Agerpres*, 27.10.2016, <https://www.agerpres.ro/social/2016/10/27/patriarhul-daniel-la-sarbatoarea-sf-dimitrie-cel-nou-pelerinajul-este-cautarea-sfinteniei-12-27-24>, accesat la 13.06.2025.
687. †IPS Sebastian, „Interviu”, în *Quest-Matin*, anul VIII, nr. 2023, 5 iulie 1955.
688. †Teofil Troțușanul, PS, *Hramul Sfintei Parascheva – Paștile toamnei. Să-l trăim în fiecare zi!*, în *Doxologia.ro*, 11.10.2025, <https://eprb.ro/ps-parinte-teofil-trotusanul-hramul-sfintei-parascheva-pastile-toamnei-sa-l-traim-fiecare-zi>, accesat la 16.10.2025.
689. †Timotei Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, „70 de ani de la un pelerinaj istoric”, *Ziarul Lumina*, 19.10.2017, <https://ziarullumina.ro/opinii/repere-si-idei/70-de-ani-de-la-un-pelerinaj-istoric-127223.html>, accesat la 15.03.2024.
690. Arhiepiscopia Iașilor, „Sfânta Parascheva și-a vizitat închinătorii”, în *Arhiepiscopia Iașilor – Mitropolia Moldovei și Bucovinei*, 5 aprilie 2020, <https://mmb.ro/foto-sfanta-parascheva-si-vizitat-inchinatorii>, accesat la 21.05.2024.
691. Arhiepiscopia Târgoviștei, „Procesiune cu moaștele Sf. Ier. Nifon, la Târgoviște, pentru încetarea pandemiei”, în *Arhiepiscopia Târgoviștei*,

- <https://arhiepiscopiatargovistei.ro/stiri/procesiune-cu-moastele-sf-ier-nifon-la-targoviste-pentru-incetarea-pandemiei.html>, accesat la 20.05.2024.
692. Autor instituțional, *Ansamblul Mitropolitan Iași* (site oficial), <https://ansamblulmitropolitaniasi.ro/>, accesat la 04.04.2025.
693. Autor instituțional, *Basilica.ro* (site oficial), <https://basilica.ro/>, accesat la 04.04.2025.
694. Autor instituțional, *Doxologia.ro* (site oficial), <https://doxologia.ro/>, accesat la 04.04.2025.
695. Autor instituțional, *Hramul bisericii monument istoric de la Feleac*, în *Mitropolia Clujului*, <https://www.mitropolia-clujului.ro/hramul-bisericii-monument-istoric-de-la-feleacu>, accesat în martie 2025.
696. Autor instituțional, *Hramul bisericii monument istoric de la Feleac*, în *Mitropolia Clujului*, <https://www.mitropolia-clujului.ro/hramul-bisericii-monument-istoric-de-la-feleacu>, accesat în martie 2025.
697. Autor instituțional, *Ziarul Lumina* (site oficial), <https://ziarullumina.ro/>, accesat la 04.04.2025.
698. Autor necunoscut, „*Credință, pandemie și libertate religioasă*”, *Ziarul de Iași*, 12.10.2020.
699. Autor necunoscut, „*Iași: zeci de mii de pelerini la Sfânta Parascheva, în condiții de pandemie*”, *Agerpres*, 14.10.2021.
700. Autor necunoscut, „*În plină pandemie, Biserica vrea să plimbe moastele Sfintei Parascheva prin Botoșani*”, *Evenimentul*, 03.04.2020, <https://www.ziarulevenimentul.ro/stiri/in-plina-pandemie-biserica-vrea-sa-plimbe-moastele-sfintei-parascheva-prin-botosani--217482217.html>, accesat la 13.04.2024.
701. Autor necunoscut, „*Pelerinajul de la Iași, între credință și pandemie*”, *România liberă*, 10.10.2020.
702. Autor necunoscut, „*Pelerinajul de la Iași, semn de speranță după un an de restricții*”, *Evenimentul Zilei*, 15.10.2021.
703. Autor necunoscut, „*Pelerinajul Sfintei Parascheva, în condiții speciale*”, *Ziarul Lumina*, 08.10.2020.
704. Autor necunoscut, „*Pelerinajul, între credință și criză*”, *BZI*, 13.10.2020.
705. Autor necunoscut, „*Prezentare spital, în infecțioase*”, <https://www.infecțioase.ro/prezentare/>, accesat la 19.12.2025.
706. Autor necunoscut, „*Proteste la Catedrala Mitropolitană*”, *BZI*, 09.10.2020.
707. Autor necunoscut, „*Reguli stricte pentru pelerinajul de la Iași*”, *Ziarul de Iași*, 06.10.2020.
708. Autor necunoscut, „*Responsabilitate și rugăciune la pelerinajul de la Iași*”, *Ziarul Lumina*, 11.10.2020.
709. Autor necunoscut, „*Restricții dure la pelerinajul Sfintei Parascheva*”, *BZI*, 07.10.2020.
710. Autor necunoscut, „*Restricții și nemulțumiri la pelerinajul de Sfânta Parascheva*”, *Ziarul de Iași*, 09.10.2020.

711. Autor necunoscut, „*Sfânta Cuvioasă Parascheva – ocrotitoare în vreme de încercare*”, Ziarul Lumina, 14.10.2020.
712. Autor necunoscut, „*Sfânta Cuvioasă Parascheva – rugăciune și responsabilitate în vreme de pandemie*”, Doxologia, 12.10.2020.
713. Autor necunoscut, „*Toamna culturală ieșeană*”, Cronica Iașului, 15.10.1971.
714. Autor necunoscut, *Catedrala Arhiepiscopală din Roman*, în *Wikipedia*, https://ro.wikipedia.org/wiki/Catedrala_Arhiepiscopal%C4%83_din_Roman, accesat la 02.06.2025.
715. Autor necunoscut, *Centrul de pelerinaj – date de contact*, <https://www.centruldepelerinaj.ro/contact>, accesat la 27.11.2025.
716. Autor necunoscut, *Comemorarea Sinodului de la Niceea și a celui de la Iași*, Universul, anul XLIII, nr. 238, joi, 15.10.1925.
717. Autor necunoscut, *Cronica zilei*, în *Evenimentul*, nr. 1075, 14.10.1896.
718. Autor necunoscut, *Cuvioasa Paraschiva*, în *Curierul. Foaia Intereselor Generale*, 16.10.1885.
719. Autor necunoscut, *De la sfînta...*, în *Evenimentul*, 15.10.1898.
720. Autor necunoscut, *Dogmele și filosofia Sinodului*, Viitorul, anul XVIII, nr. 5283, luni, 12.10.1925, p. 2.
721. Autor necunoscut, *Dogmele și filosofia Sinodului*, Viitorul, anul XVIII, nr. 5283, luni, 12.10.1925.
722. Autor necunoscut, *Epoca*, 15.10.1935.
723. Autor necunoscut, *Festivitățile de la Iași*, Dimineața, anul XXI, nr. 6790, joi, 15.10.1925.
724. Autor necunoscut, *La Mitropolie – Serviciul Divin*, Universul, anul XLIII, nr. 227, miercuri, 14.10.1925.
725. Autor necunoscut, *Lumea*, anul 8, nr. 2137, 12.10.1925.
726. Autor necunoscut, *Marile Serbări de la Iași*, Cuvântul, anul II, nr. 282, miercuri, 14.10.1925.
727. Autor necunoscut, *Marile serbări Regale și Religioase din Iași*, în *Mișcarea*, anul XIX, nr. 231, 11.10.1925.
728. Autor necunoscut, *Marile serbări Regale și Religioase din Iași*, *Mișcarea*, anul XIX, nr. 233, miercuri, 14.10.1925.
729. Autor necunoscut, *Odoarele Mănăstirii Vatoped*, în *Doxologia.ro*, <https://doxologia.ro/odoarele-manastirii-vatoped>, accesat la 03.06.2025.
730. Autor necunoscut, *Opinia*, 16.10.1935.
731. Autor necunoscut, *Ortodoxia anumitei preze*, Viitorul, anul XVIII, nr. 528, miercuri, 14.10.1925.
732. Autor necunoscut, *Pelerinagiul la moaștele Sf. Paraschiva*, în *Universul*, 14.10.1904.
733. Autor necunoscut, *Reportaj de atmosferă*, România liberă, 12.10.1991.
734. Autor necunoscut, *Semnificațiile pelerinajului II*, în *Agenția de Pelerinaj*, 09.12.2019,

- <https://www.agentia-de-pelerinaj.ro/semnificatiile-pelerinajului-ii/>, accesat la 13.06.2025.
735. Autor necunoscut, *Serbarea S-tei Paraschivei*, în *Evenimentul*, anul VII, nr. 1940, 17.10.1899.
736. Autor necunoscut, *Serbările comemorative la Iași*, *Adevărul*, anul XXXVIII, nr. 12833, miercuri, 14.10.1925, p. 2.
737. Autor necunoscut, *Sfânta Cuvioasă Parascheva de la Iași* (localizare), în *Google Maps*, https://www.google.com/maps/place/Sf%C3%A2nta+Cuvioas%C4%83+Parascheva+de+la+Ia%C8%99i/@47.1616626,27.5795601,17z/data=!4m6!3m5!1s0x40cafb002044f391:0x7e46f1f889614a3b!8m2!3d47.161659!4d27.582135!16s%2Fg%2F11wf_71ln0?entry=tту&g_ep=EgoyMDI1MTEExMi4wIKXMDSoASAFAw%3D%3D.
738. Autor necunoscut, *Solemnitatea inaugurării Palatului Administrativ și de Justiție din Iași*, în *Cuvântul*, anul II, nr. 282, 14.10.1925.
739. Autor necunoscut, *Ședința solemnă a Sinodului*, *Dimineața*, anul XXI, nr. 89, p. 5.
740. Autor necunoscut, *Universul*, anul 43, nr. 227, 14.10.1925.
741. Balaban, Narcisa Elena, *Stălp al Ortodoxiei și strălucit cărturar*, în *Ziarul Lumina*, 30.08.2008.
742. Balahura, Drd. Ramona, *Sfântul Varlaam, „lauda strălucită a ierarhilor”*, în *Ziarul Lumina*, 31.08.2009.
743. Balasan, Th., *Relicfele Sfintei Prea Cuvioase Paraschivei, miraculos mântuite din foc*, în *Curierul*, 30.12.1888.
744. Batcu, Alina, „Cum se va desfășura, în plină pandemie, pelerinajul de la Iași”, *Adevărul*, 23.09.2020.
745. Bănică, Mirel, *Toate pelerinajele au ceva în comun: bucuria pelerinilor*, în *Candela Moldovei*, an XXVII, nr. 9–10, septembrie–octombrie 2019.
746. Bichir, Florian, „Blestemul moaștelor Sfintei Parascheva”, în *Lumea credinței*, octombrie 2004.
747. Boboc, Alexandru, *114 ani de la nașterea Sfântului Arsenie de la Prislop*, în *Basilica.ro*, 29.09.2024, <https://basilica.ro/114-ani-de-la-nasterea-sfantului-arsenie-de-la-prislop/>, accesat la 10.07.2025.
748. Botoșani News, „Procesiune inedită! În plină pandemie de COVID-19, racla cu moaștele Sfintei Parascheva de la Catedrala Mitropolitană din Iași, adusă la Botoșani”, *Botoșani News*, 02.04.2020, <https://www.botosaninews.ro/426830/cultura/procesiune-inedita-in-plina-epidemie-de-covid-19-racla-cu-moaștele-sfintei-cuvioase-parascheva-de-la-catedrala-mitropolitană-din-iasi-adusa-la-botosani/>, accesat la 13.03.2024.
749. Brodner, Raluca, „Cuvioasa Parascheva, serbată la Mănăstirea Sămurcășești”, în *Ziarul Lumina*, 15 octombrie 2008.
750. Busuioc, Valentin, *Dictatura paginilor*, *Lumea Justiției*, 11.10.2020, <https://www.luju.ro/dictatura-paganilor-hotararea-47-2020-a-comitetului->

- [national-pentru-situatii-de-urgenta-si-hotararea-35-2020-a-cjsu-iasi-privind-blocarea-accesului-la-hramul-sfintei-parascheva-pentru-pelerinii-din-afara-iasilor-sunt-nelegale-legea-55-2020-nu-ingradeste-p](#), accesat la 15.12.2025.
751. Chirilă, Florina, *Pelerinajul – un pas mai aproape de Cer*, în *Doxologia*, 10.10.2024, <https://doxologia.ro/pelerinajul-un-pas-mai-aproape-de-cer-florina-chirila>, accesat la 23.06.2025.
752. Constantiniu, Virginia, „Procesiune impresionantă! Racla cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva va fi adusă în Botoșani”, *Monitorul BT*, 02.04.2020, <https://www.monitorulbt.ro/localbt/2020/04/02/procesiune-impresionanta-racla-cu-moaștele-sfintei-cuvioase-parascheva-va-fi-adusa-in-botosani/>, accesat la 13.03.2024.
753. Corlățan, Mirela, „Blestemul de 400 de ani al Sfintei Parascheva”, în *Ziarul de Iași*, 16.10.2003, <http://www.ziaruldeiasi.ro/local/iasi/blestemul-de-400-de-ani-al-sfintei-parascheva-ni35rf>.
754. Dobrescu, Petre, „În plină campanie de izolare, Mitropolia Moldovei organizează o procesiune prin județul Botoșani cu moaștele Sfintei Parascheva”, *Libertatea*, <https://www.libertatea.ro/stiri/mitropolia-moldovei-organizeaza-o-procesiune-prin-judetul-botosani-2939308>, accesat la 13.04.2024.
755. Doxologia, „Acatistul Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași”, *Doxologia*, <https://doxologia.ro/acatistul-sfintei-cuvioase-parascheva>, accesat la 19.04.2024.
756. Doxologia.ro, „Podcast de Hram”, disponibil la: <https://doxologia.ro/search/google?keys=PodcastdeHram>, accesat la 4 ianuarie 2026.
757. Dumitru, C., „Sacru și comerț la hramul Sfintei Parascheva”, *Evenimentul zilei*, 16.10.1998.
758. Eade, John, *Pilgrimage*, în *ResearchGate*, iunie 2018, https://www.researchgate.net/publication/330281168_PILGRIMAGE, accesat la 27.06.2025.
759. Enache, Monahia Parascheva, *Sf. Marcu Evghenicul, stihiri la Sfânta Cuvioasă Parascheva*, <http://www.parohiacopou.ro/sf-marcu-evghenicul-stihiri-la-sfanta-cuvioasa-paraschiva>, accesat la 28.02.2025.
760. Ene, Raluca-Emanuela, „În imagini: Moaștele Sf. Dimitrie cel Nou în procesiune pe străzile Bucureștiului pentru oprirea pandemiei”, în *Basilica.ro*, 5 aprilie 2020, <https://basilica.ro/in-imagini-moaștele-sf-dimitrie-cel-nou-in-procesiune-pe-strazile-bucurestiului-pentru-oprirea-pandemiei>, accesat la 20.05.2024.
761. Ferdinand I al României, *Cuvântare la inaugurarea Palatului administrativ din Iași*, în *Adevărul*, anul 38, nr. 12833, 14.10.1925.
762. Gavrilă, Lucian, *Drumul Sfântului Iacob*, în *Wikipedia. Enciclopedia liberă*, 22.11.2024, https://ro.wikipedia.org/wiki/Drumul_SF%C3%A2ntului_Iacob, accesat la 25.06.2025.

763. Ghiciov, Beatrice, „*Cetățenii din județul Botoșani, îndemnați să întâmpine de la fereastră convoiul cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva*”, Digi FM, <https://www.digifm.ro/stiri/cetatenii-din-judetul-botosani-indemnati-sa-intampine-de-la-fereastra-convoiul-cu-moaștele-sfintei-cuvioase-parascheva-64848>, accesat la 13.04.2024.
764. Ghiorghiu, Lucian, „*Aspirații la Cotroceni cutreieră țara-n lung și-n lat*”, Cotidianul, luni, 14.10.1996.
765. Iasmina Naiță, „*Peste 300.000 de pelerini la Iași și o mare de fapte bune: bilanțul milosteniei la Hramul Sfintei Cuvioase Parascheva 2025*”, în Doxologia.ro, 29 octombrie 2025, disponibil la: <https://doxologia.ro/peste-300000-de-pelerini-la-iasi-o-mare-de-fapte-bune-bilanțul-milosteniei-la-hramul-sfintei>, accesat la 4 ianuarie 2026.
766. IașiTV Life, „*Moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva părăsesc Mitropolia. Vor fi duse în județul Botoșani*”, IașiTV Life, 02.04.2020, <https://iasitvlife.ro/stiri/moaștele-sfintei-cuvioase-parascheva-parasesc-mitropolia-vor-fi-duse-judetul-botosani/>, accesat la 13.03.2024.
767. Ionescu, L., „*Pelerinaj fără precedent la Iași*”, Monitorul de Iași, 14.10.1996.
768. Ionițe, Sorin, „*Sfânta Parascheva a traversat discret Moldova: traseu de 500 km prin Iași, Neamț și Botoșani*”, în Basilica.ro, 5 aprilie 2020, <https://basilica.ro/sfanta-parascheva-a-traversat-discret-moldova-traseu-de-500-de-km-prin-iasi-neamt-si-botosani>, accesat la 21.05.2024.
769. Lucacel, Ioana; Crișan, Mircea, *Sfântul Iov de Uglea. Primul sfânt contemporan din Maramureș, canonizat!*, în *Gazeta de Maramureș*, 08.11.2013, <https://www.gazetademaramures.ro/sfantul-iove-de-uglea-primul-sfant-contemporan-din-maramures-canonizat-14401>, accesat la 10.07.2025.
770. M.Z., „*În plină pandemie de coronavirus, preoții din Botoșani vor să plimbe pe stradă racla cu moaștele Sf. Parascheva*”, Antena 3 CNN, 03.04.2020, <https://www.antena3.ro/coronavirus/racla-moaștele-parascheva-botosani-pandemie-coronavirus-565383.html>, accesat la 13.04.2024.
771. Marincovici, Magda, *Șapte „cuvinte” ale Părintelui Patriarh Daniel despre pelerinaj ca act misionar și social*, în *MariusTucă.ro*, 26.10.2017, <https://mariustuca.ro/actualitate/sapte-cuvinte-ale-parintelui-patriarh-daniel-despre-pelerinaj-ca-act-misionar-si-social-44810.html>, accesat la 19.06.2025.
772. Mărculeț, Ștefan, *Mitropolitul Varlaam: sfințenie și cultură*, în *Ziarul Lumina*, 26.08.2007.
773. Necula, Pr. Constantin, „*Când Sfinții întorc pelerinajul...*”, în *Doxologia*, <https://doxologia.ro/cand-sfintii-intorc-pelerinajul>, accesat la 21.05.2024.
774. Necula, Pr. Constantin, „*Cu Moaștele pe superficialitate călcând...*”, în *Doxologia*, <https://doxologia.ro/cu-moaștele-pe-superficialitate-calcand>, accesat la 21.05.2024.
775. Necula, Pr. Constantin, „*Priveghere la Sfânta Cuvioasă Parascheva*”, în *Cronica română*, 15 octombrie 2007.

776. Niță, Iasmina, *La Iași, ospitalitatea devine milostenie: peste 30 de restaurante se unesc pentru a-i primi pe pelerinii Sfintei Parascheva*, în *Hramul Sfintei Cuvioase Parascheva*, *Doxologia.ro*, 22.09.2025, https://doxologia.ro/la-iasi-ospitalitatea-devine-milostenie-pest-30-de-restaurante-se-unesc-pentru-i-primi-pe?fbclid=IwZnRzaAM-ONhleHRuA2FibQIXMQABHqTwNDgQYAlbiO_U6-QJNnGUMPNrvO6EsTOM1_pCMkHN4eg3rbbyfQZ69Km_aem_DD89-bz4OGU7HXp_LN6h2g, accesat la 14.11.2025.
777. Ojică A., *Pelerinajul creștin, dimensiune a urcușului spiritual*, în *Ziarul Lumina*, 02 aprilie 2017, p. 8.
778. Ortodoxia Tinerilor, „*Sfânta Cuvioasă Parascheva în procesiune la Mănăstirea Văratec*”, Ortodoxia Tinerilor, 05.04.2020, <https://m.facebook.com/ortodoxia.tinerilor/videos/sfanta-cuvioasa-parascheva-in-procesiune-la-m%C4%83n%C4%83stirea-v%C4%83ratec-procesiunea-este-1080406185666175/>, accesat la 29.04.2024.
779. Petcu, Liviu, „De ce cinștim moaștele?”, în *Ziarul Lumina de Duminică*, nr. 46 (160), 2008.
780. Pintilie, Nicolae, *O biserică renăscută*, *Ziarul Lumina*, anul X, nr. 224, miercuri, 01.10.2014.
781. Popea, N., „*Școlile din Iași și marile serbări Regale*”, în *Mișcarea*, anul XIX, nr. 230, 10.10.1925.
782. Preotu, Pr. Alin-Cristian, „*Mărturii din timpul procesiunii cu moaștele Sfintei Parascheva – aprilie 2020*”, în *Doxologia*, <https://doxologia.ro/marturii-din-timpul-procesiunii-cu-moaștele-sfintei-parascheva-aprilie-2020>, accesat la 21.05.2024.
783. Radiojurnal, „*Spitalul mobil de la Lețcani, județul Iași, autorizat pentru funcționare*”, în *Radio România Actualități*, 18.09.2020, <https://www.romania-actualitati.ro/stiri/romania/spitalul-mobil-de-la-letcani-judetul-iasi-autorizat-pentru-functionare-id141317.html>, accesat la 19.12.2025.
784. Redacția A1, „*Imagini istorice! Racla cu moaștele Sfintei Parascheva a fost scoasă din Catedrala Mitropolitană*”, Antena 1, 29.04.2024, <https://a1.ro/news/social/imagini-istorice-racla-cu-moaștele-sfintei-parascheva-a-fost-scoasa-din-catedrala-mitropolitana-id977979.html>, accesat la 29.04.2024.
785. Redacția A1, „*Mitropolitul Moldovei și Bucovinei combate epidemia de coronavirus cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva*”, Antena 1, 02.04.2020, <https://a1.ro/news/social/mitropolitul-moldovei-si-bucovinei-combate-epidemia-de-coronavirus-cu-moaștele-sfintei-cuvioase-parascheva-id977217.html>, accesat la 13.03.2024.
786. Redacția A1, „*Imagini istorice! Racla cu Moaștele Sfintei Parascheva a fost scoasă din Catedrala Mitropolitană. Este a treia oară în 360 de ani când s-a întâmpnat*”, în *Antena 1*, 5 aprilie 2020, <https://a1.ro/news/social/imagini-istorice-racla-cu-moaștele-sfintei-parascheva-a-fost-scoasa-din-catedrala-mitropolitana-este-a-treia-ora-in-360-de-ani-cand-s-a-intamplat>

- [istorice-racla-cu-moastele-sfintei-parascheva-a-fost-scoasa-din-catedrala-mitropolitana-id977979.html](https://www.doxologia.ro/racla-cu-moastele-sfintei-parascheva-a-fost-scoasa-din-catedrala-mitropolitana-id977979.html), accesat la 21.05.2024.
787. Rusu, Tudorel, „Racla cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva a poposit în principalele orașe din județele Iași, Neamț și Botoșani”, în *Doxologia*, 5 aprilie 2020, <https://doxologia.ro/racla-cu-moastele-sfintei-parascheva-poposit-principalele-orașe-din-județele-iași-neamț>, accesat la 21.05.2024.
788. Sfânta Mănăstire Derwent, *Dicționar de termeni bisericești*, în *Derwent.ro*, <http://www.derwent.ro/dictionar.php?cID=cat-dictionar&cType=INDEX>, p. 191, accesat la 21.05.2025.
789. Stan, A., „Un mitropolit al începuturilor noi”, *Timpul*, 15.10.1992.
790. Șcheul, Arhim. Dosoftei, „În pelerinaj cu Sfânta Cuvioasă Parascheva de la Iași – 5 aprilie 2020”, în *Doxologia*, <https://doxologia.ro/pelerinaj-cu-sfanta-cuvioasa-parascheva-de-la-iasi-5-aprilie-2020>, accesat la 21.05.2024.
791. Șcheul, Arhim. Dosoftei, *Poate oricine să aducă un veșmânt Sfintei Cuvioase Parascheva?*, în *Doxologia.ro* (Facebook), 13.10.2025, <https://www.facebook.com/reel/1716269622376695>, accesat la 19.11.2025.
792. Șimonca, Ovidiu, „Povestea unui interviu”, *Observator Cultural*, nr. 390, 20.09.2007.
793. Știrile ProTV, „Moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva, scoase pe străzi pentru a combate COVID-19. Oamenii, chemați să iasă la geamuri”, Știrile ProTV, 03.04.2020, <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/moastele-sfintei-cuvioase-parascheva-scoase-pe-strazi-pentru-a-combate-covid-19-oamenii-chemati-sa-iasa-la-geamuri.html>, accesat la 13.03.2024.
794. Știrile ProTV, „Pelerinaj inedit. Moaștele Sfintei Parascheva au fost purtate pe străzile din Moldova”, în *Știrile ProTV*, 6 aprilie 2020, <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/moastele-sfantului-dimitrie-cel-nou-in-procesiune-pe-strazile-bucurestiului.html>, accesat la 21.05.2024.
795. Știrile ProTV, „Procesiune cu moaștele Sfintei Filoftea: «Oprește noua boală molipsitoare»”, în *Știrile ProTV*, 22 aprilie 2020, <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/procesiune-cu-moastele-sfintei-filoftea-opreste-noua-boala-molipsitoare.html>, accesat la 20.05.2024.
796. Timofte, Pr. Marian, Vicar-administrativ al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, *interviu*, realizat la 27.02.2024 (material audio, drepturi de autor deținute de autor).
797. Trăsnea, Andreea, „Racla cu moaștele Cuvioasei Parascheva, în procesiune în județul Neamț”, în *ZiarTarguNeamt.ro*, 5 aprilie 2020, <https://www.ziartarguneamt.ro/racla-cu-moastele-cuvioasei-parascheva-in-procesiune-in-judetul-neamt>, accesat la 29.04.2024.
798. Vasilache, Diac. V. Gh., „*Lauda Moldovei*”, în *Opinia*, 16.10.1935.
799. Velnic, Arhim. Melchisedec, „*Dialoguri românești*” la *BucPress TV Cernăuți*, realizatori Marin Gherman și Mihai Grosu, 28.02.2025, <https://www.youtube.com/watch?v=R1GHba1VYKc>, accesat la 26.06.2025.

800.Zaharia, Pr. Ștefan, „Acum, când noi nu mai putem merge la sfinți, vin sfinții la noi!”, în *Doxologia*, <https://doxologia.ro/acum-cand-noi-nu-mai-putem-merge-la-sfinti-vin-sfintii-la-noi>, accesat la 21.05.2024.